

8 lk! **Kama Kaido: mi olõ saanu kirämõistjas uma keele pääle**

Vägiläisi-Meelika ja Mõtsatöllü-Lauri

Perämädse paadimeistri Võromaa põhanukast

Kae lk 2

Kae lk 4

Kae lk 5

Võrol om näütüs «Kos sa olõt?»

Eelä tetti Võro liinagaleriin vallalõ vana Võromaaga kööde-tüide kunstnigõ ütine näütüs «Kos sa olõt?». Sääl saa näta Ilvesse Aapo, Billeneeve, Lapini Leonhardi, Kuusingu Toomasõ, Lauritsa Piitre ja tõisi kunstnigõ pilte.

Võro liinagalerii andsõ teedä, et näütüs tetti vallalõ Võro liina 226. sünnüpäävä aos. Tuu om kunstirahva kingitüs liinalõ ja liinainemisiile.

Vana Võromaa kunstnigõ tõie seest helkäs vällä Lõuna-Eesti kultuuriperändit ja esierälist seo kandi ilmanägemist.

Näütüst «Kos sa olõt» saa kaia 3. süküskuu pääväni.

Umakiilse luulõ võistlus

Suvõ lõpuni saa saata luulõtuusi Adamsoni Hendriku nimelidsele umakiilse luulõ võistlusõlõ. Võistlust kõrraldas Tarvastu vald Mulgimaal.

Vähämbält viis luulõtust tulõ saata Tarvastu vallavalitsusõlõ ildampa 1. süküskuu pääväs (1.09). Võistlustüü piät olõma viien eksemplarim, man märgosõna ja kuvääri seen teedüs autori kotsilõ.

Preemiä kõgõ parõmbalõ umakiilsele luulõtjalõ ja eräle kõgõ parõmbalõ kooliopilasõlõ andas kätte Adamsoni Hendriku sünnüaastapääväl 6. rehkekuu pääväl (6.10).

Sisaski muusika kontsõrt Rõugõn

15. põimukuu pääväl laul Võromaal peri Sibula Jaan (Jaan-Willem ütten Puiis Karmeniga Rõugõ kerikun, näid saatva Garšneki Igor ja Tobiasõ nimeline kiilpillikvartett.

Ette kantas viiemeistri Sisaski

TAMRA AVE

Eestläisi päiv Vanan-Laitsnan

Puulpäävä, 14. põimukuu tulõ Lätimaal Vanan-Laitsnan Kornõtin eestläisi päiv. Säänest päivä peetas sääl joba viies kõrd.

Päiv tetäs vallalõ kell 19 Vana-Laitsna vallamaja man. Edesi liigutas laululava pääle, kon kell 20 nakkas pääle kontsõrt. Laul-

das Uma Pido laulõ, laulva Vana-Laitsna segäansambli, Misso naisikuur, Põlva miihikuur, Lüllemäe kammõrkuur, Puiga segäansambli ja poissõ ansambli Võrolt. Üles astva ka Lāti tandsunaasõ. Kell 22 nakkas mängmä tandsumuusiga punt.

Rahvamajan om eestläisi pääväl luudusliidsist matõrjaalõst tett kãsitüü näütüs-müük.

UL

ki Urmasõ helüteos «Me sõna on armastus». Sõna om helüteosõlõ kirotanu Rõugõlõ elämä tulnu kirämiis ja ettevõtmiisi kõrraldaja Tuberiku Toivo.

Tuberik kuts kõiki muusikahuviliidsi kontsõrdilõ. Masma tuu iist ei piä.

Sisaski Urmasõ helüteos om inne Rõugõn ettekandmist kõlanu õnnõ üte kõrra: nelä aasta iist Juuru kerikun.

UL

Latsõ opsõ haino tundma

2.–6. põimukuu pääväni opsõ nii maa- ku liinalatsõ Pikäkannun ravihaino tundma. Latsõ teivä sõidu Süvähavva luudustallo, sääl tekõ pernaanõ Pedäjä Reet esieräliidsi haino tutvvas: vereurmarohti, väiku paiulilõ, kärnoblikas.

Kõrva taadõ panti, et ka hari-lik puju ja naat võiva inemisele tarviligu olla. Ja et mõni hain om külh kihvtinõ, a ku tuud õigõhe pruuki, sis avitas tervüst tuvva.

Oraperä õkotalo pernaasõ Kutkini Liisi man saiva latsõ esi hääd tsäihaina – põldristikut – kofada. Sääl talon kasus ka väega esieräline uba – tuu kõdra kasusõ nikani ku miitre pikkudsõs! Korjat kolm kõtra ja omgi õdagusüük valmis.

Sõogi sisse soovit Oraperä pernaanõ soola ja pipra asõmõl pruuvi aid- ja mägiiparhaina.

Tull vällä, et hääd ja kasulikkõ tsäihaino kasus ka peris Pikäkannu koolitarõ lähkül. Suurõmba latsõ saiva vastutusrikka ülesandõ: lõudä mõtsast Eesti kõgõ kihvtidsõmb kasv: näsiniin.

Egä õdagu meisterdi latsõ luudusligõst matõrjaalõst asjo, noid saa sügüse nätä Võromaa muusõumin.

Laagri jaos and rahha Keskkunnainvesteeringide keskus.

HARJU ÜLLE PILT

Kanepi raamatupäävä vidäjä Contra om Rahmani Jani (hääd kätt) ja Laaksosõ Heli (kesken) raamatust tuu leheküle üles lõudnu, kon Kanepist juttu om. Viil omma pildi pääl Kanepi raamatukülä iistvõtja Lindali Kalev ja Margna Epp.

Kanepidse hammõ preemiä saiva Rahmani Jan ja Laaksosõ Heli

HARJU ÜLLE
 ylle@umaleht.ee

Timahava saiva Lõuna-Eesti kirändusavvohinna «Kanepine hame» võro kirämiis Rahmani Jan ja Soomõ kiränaanõ Laaksosõ Heli ütidsõ luulõkõgo «Maapuupäiv» iist.

Kanepi Raamatukülä avvohind anti kätte puulpäävä, 7. põimukuu pääväl kolmandal Kanepi raamatupääväl. Säänest avvohinda jagi Kanepi Raamatukülä joba

kolmandat kõrda.

Et seokõrd olõ avvohind katõ pääle, sis sai Rahmani Jan kanepidsest rõivast tett hammõ, Laaksosõ Helile anti kanepine prunts.

«Kanepine hame» andas kümme aastat tagasi vällä tulnu raamadu iist. Tuu piät olõma väega hää sisuga raamat, raamatun piät olõma pruugit lõunacesti kiilt ja tuugi tulõ kasus, ku om Kanepit nimmat.

Varramba omma avvohinna «Kanepine hame» saanu Kõivu Madis mälestüisiraamadu «Kähri kerko man Pekril»

iist ja Kauksi Ülle romaani «Paat» iist.

Viil anti Kanepi raamatupääväl vällä Kalve Toomasõ eräpreemiä, mille sai timahava Tedre Tarmo.

Raamatupääväl astsõ üles hulk kiräinemiisi: Merca kõnõf umast romaanist «Mees», Ilvesse Aapo laulsõ ütten Platsi Liisoga, Contra ja Nemvaltsi Urmas kõnõli umast hittraamatust «Poiste aabits».

Kultuurkapitali käest mineva aasta raamadu «Peidetud hõbedane aardelaegas» latsikirändüse aastapreemiä saanu Kerälä Mika (Mika Keränen)

kõnõf ummist raamatist ja lugi ette viil poolõlõ olõva latsiromaani edimädse päätükü.

Viil astsõ üles Kanepi seltsimaja näütetrupp, mängiti Gogoli «Naasõvõttu». Tükü lava pääle säändü Kanepi valla kultuurinõunik Sillamäe Ülle sellef, et taad tükü om Kanepin mängitü ka kunagi aastakümneide iist.

Kanepi kolmas raamatupäiv lõppi õdagudsõ kontsõrdiga Kanepi kerikun, sääl laulsõ Põlvast peri muusigamiis Sõõdü Jaan.

Seto sootska om ehitüsmestri ja perimüsekorjaja

BREIDAKSI ARVED

Setomaa vahtsõs ülembsootskas valiti puulpäävä Raudoja Ahto (36), kes lubasi Setomaa viie rikamba riigi hulka viiä ja hansa-ajamisõ säädüsligus muuta.

Raudoja Ahto kořas sootska valimiisil 412 hellü, aasta tagasi sootskas valit Sarvõ Oio sai seokõrd 218 hellü.

Mõtsandusõ-haridusõga Raudoja Ahto huvi om palktarõ ragominõ ja laembalt vana-olinõ chitämise kunst. Viil kořas tä mineväästa RMK jaos Meremäe vallast teedüst

perändkultuuri kotsilõ.

Setomaa valdu liidu kultuuri-nõvvoimiis Hörna Aare ütelf, et vahtsõnõ ülembsootska om noorõ põlvõ seto haritlanõ, kes om sündünü kül Eestimaal, a Setomaa mano tagasi püürdnü. «Hää seto chitüsmiis, kiä om vannamuudu chitüsviie tagasi toonu.» ütelf Hörna Aare. «Nuur miis, kes nii sõnno ku tegemiisiga om näüdänü, et tä Setomaast huul.»

Puulpääväl peeti Mikidämäl järekkõrran 17. Seto kuningriigi päiv.

Tuu olõ kõrraldajidõ sõnno perrä üle aigõ kõgõ suurõmb kuningriik – kokko käve päävä pääle kuningriigiplatsi päält

läbi umbkaudu 7000 inemist.

Kohal olõ ka Eesti president Ilves, kes ütelf: «Ütele vabariigi presidentile om suur avv olla riigin, kon võimul om armulinõ ja tark valtsõja, kes pääleki rahva puult valitu. Taa ei käü kõigi mi naabridõ kotsilõ.»

«Ku seto ello kaia, sis seto elo lätt samah rütmih, mis Eesti elo. Ega taa eräle olõ-i. Mis juhtus Eesti riigih, tuu om ka Setomaal,» kõnõf kuningriigi päivä juhtnu Mikidämäl peri Riigikõgo liigõ Luigasõ Inara.

Setomaa vahtsõs ülembsootskas valiti Raudoja Ahto.

BREIDAKSI ARVEDI PILT

Võrokõisi kokkosaamisõ kotus

Uma Leht ja Uma Pido – läbi noidõ saa Võromaa inemine uman kultuuriruumin ütten lüvvä. Uma Pido om võrokõisi kokkosaamisõ ja üttenlaulmisõ pido. Umal Pidel saa võrokõndõ tunda esierälist võrokõsõs olõmisõ väke.

A pito pectäs üts kõrd mitmõ aasta takast. Uma Leht jõud inemise kätte egä katõ nädäli takast. Ja vahepäälitse aol saa lehte kõlista vai kirotõ ja ilmaasjo arotõ. Ku toimõndusõga arotõ taha-i, sis hoolitsõs terävä keelega Ruitlanõ tuu iist, et naabri vai tutvaga vaidlõmisõ jaos matõrjaalist puudus es tulnu.

Ku müüt rükä, massind vai kutsikat, sis panõd Umma Lehte kuulutusõ ja võit kimmäs olla, et saat kaupõ tetä õkvalt uman keelen. Ja muidoki saat lukõ, midä tõsõ võrokõsõ tegevä ja mäandsit esieräliidsi juhtumiisi näil elon ette om tulnu. Tuu perämädsõ kotsilõ saadõtas egä sükkõs perädusuurõ väärtüsõga matõrjaali Uma Lehe suurõlõ jutuvõistlusõlõ.

Esieräline väärtüs om näil juttõl jobõ tuuperäst, et nä omma täpsele nii kirän, nigu om kõnõldõ. Olõ-i eesti kiilde ümbre pantu. Ümbrepanõmisõga läävä jo iks mõnõ kirivämbä ja mahlakamba asõ kaoma. Looda, et hää võrokõsõ avitasõ Umma Lehte iks edesi sisukambas muuta ja läbi lehe võro kultuuriruumi elon hoita.

HARJU ÜLLE, päätoimõndaja

UMA LEHT

Telmisenummõr 00917

Ilmus egä katõ nädäli takast tõsõpäävõ

Toimõndusõ aadrõs: Tartu 48, 65609, Võro

E-post: umaleht@umaleht.ee; info@umaleht.ee

Päätoimõndaja: Ülle Harju 78 222 21, 56 606 494
info@umaleht.ee

Keeletoimõndaja: Laivi Org laivi77@hotmail.com

Latsinuka toimõndaja: Mariko Faster 56 213 177
mariko.faster@gmail.com

Välläandja: Võro Selts VKKF
Trükjõ: AS Võro Täht

Lehe välläandmist tugõva:

Riiklinõ programm «Lõunaeesti kiil ja kultuur» ja

Uma Leht Internetin: www.umaleht.ee

Paprõlehe-kujolist Umma Lehte saa lukõ ka Internetist www.netiajakiri.ee päält!

Uma Leht sai 10. sünnüpääväs tervitüse umalt lugõjalt, kirämehelt Kaalepi Ainilt, kiä suvitas Karulan Sorala.

Uma leht om üts kõgõ parõmbit lehti Eestimaal. Tahas õkva mudsakta toimõndaja-proovvat hää tüü iist!

Ain Kaalep
Hainakuu 2010

Mi ole saanu kirämõistjas uma keele pääle* 10 aastat Umma Lehte

Ku edimäne Uma Leht vällä tull, sis olli ma jahtlaiva Lennuk pääl madrusses. Ma kiroti tuukõrd mere päält Umale Lehte luu «Vast suure asja väiku alostus». Jutu mõte oll, et ku mi tahami iks umma kiilt alale hoita, sis ei avida õnne taa keele kõnelemisest koton vai poodi nuka takan.

Et sis piät tegemä ka säändsit seoilmaaisit vigurit nigu uman keelen raamadutarkus, koolioppus, raadio, televisioon ja muu säändse asa. Et ku mi tuud ei tii, sis varssi ei kõnelda taad kiilt ka inämb koton ja nuka takan.

Tuudaigu oll mõte võrokiildsest aokirändüsest viil küländ vahtsene ja harinemalda asi. Olli ju sis viil olemada kõik uman keelen raadio- ja tele-saate, midä nüüd olemi harinu kullema ja kaema. Ja kaemine-kullemine om üts asi, uman keelen lehelugemine hoobis tõne.

Võro kiilt oll aastakümnit pruugit õnne jutun ja kõnnen, kirän pruukse taad mõni ütsik luuletaja, inemiisil ole es võro keelen lugemise muudu ja harinemist. Ja ku Uma Leht vällä tull, sis nakassigi kõrraga pääle jutu, et lehte om maru rasse luke. Ütsjago segäsi muidoki asja viil võõra tähe 'q' ja 'y', midä edimält lehen pruugiti.

Taa lugemise raseusega om nüüd mitu asja ütten kuun ja umavahjel segämini. Üts asi om tõtest tuu, et näide võõrtähtiga pingutedi üle ja arvada, et seo om üldse kõge suuremb viga, midä võro asa ajamise man kunagi om tettü. Inemise es võta säänest kiräviit vasta, näist katest tähest kujonesi nigu mäneki halv märk ja tuud halva märki kasutiva osavale är võro keele vastalidse. Nüüt om Uman Lehen ja muial näist tähist ammu vallale saadu. Mõni ütsik hää inemine viil taht näid hirmsale pruuki, a ma usu ja looda, et suur sõda võro kiräviite pääle om müüdä ja et ao joosul kaose 'q' ka viimätsist tekstest.

Tõne asi om pallo tõsitsõmb. Tõne asi om tuu, et suur jago inemiisi kujoti hindäle ette, et ku mi mõistami umma kiilt kõnelda, et sis piät lugemine

ja kirotamine esihindäst selge olema. A ei ole nii ei võro keelega egä üteti tõse keelega kõgen ilman. Lugemist ja kirotamist piät alati eräle opma. Eesti keele kõnelemine ei tähendä kõrraga tuud, et inemine mõist taad kiilt ka luke ja kirotõ, tuud piät koolin hulk aigu harotama. Sama asi om kõiki tõisi kiiliga.

Ma ole kunagi nännü, kuis üts täüskasunu vepslane edimäist kõrda elon umma kiilt luge. Tä oll vepsä kiilt eloig kõneldu, a kooliharidus om näil ütündä vinne keeli ja ladina tähti tundse tä tuuvõrd, kuvõrd oll koolin saksa kiilt opnu. Ja timä edimäne lugemine oll väega vaivaline, tä luges õkvalt nigu lats tähti kokko ja pruurse arvo saia, et mis sõna näist tähist vällä tule.

Mu esä om eloig võrokene, a ku tä tahtse edimält võrokeelist teksti luke (neo olli nuu vinneaisõ aolehe nalajutu), sis tä loi taad umale kõva helüga ette. Ja üteli, et õnne sis saa arvo, ku tä seod juttu kuulõ, et ütündä tassakeisi lugemine ei avita.

Ku nüüt näide müüdälännü aastide pääle tagasi kaia, sis mu jaos om kõge suuremb ja tähtsamb asi tuu, et inemise omma uma keele lugemise är opnu ja tuuga är harinu. Ja mitte ütündä lugemise, ka uman keelen kirotajit om peris hulka saanu, kiä Umale Lehte ummi kirätükke saatva.

Kümne aasta iist oll uman keelen aoleht üts andsak ja harinemalda asi. Nüüt om nii, et neosama konkreet inemise, kiä umal aol ütli, et Umma Lehte saa ei luke, lugeva taa lehe kaasest kaaseni läbi.

Ma külä pääl om lugu sääne, et ku sul om vahtsene Uma Leht lugemalda, sis sa olet nigu aast maha jäänü ja ei saa tõisiga ütten lehen olnu asjust kõnelda ja arotõ.

Saar Polli tettü uurmine näütäs, et ekä Umma Lehte

luge 32 000 inemist. Seo om väega tõsine nummer. Uma Lehe trüküarv om 10 300, tuu tähendas, et ekä üttsikut papre pääl lehte luge kolm inemist.

Ja muiduki om seoniaoni iks näid inemiisi ka, kiä üttese, et nimä ei saa Umma Lehte luke (ütsjago üttese viil tuud, et võõrtähe hirmsäle segäse – nä ei tiiä, et näid tähti ole ei lehen inämb päält säitsme aasta). Näile inemiisile üttele ma õnne tuud, et ku sa ei mõista luke ja kirotõ, sis tuu ole ei uhkustamise asi, a hoobis häbüasi. Ja et perämine aig om kirämõistjas naada ja veidükese vaiva nätä ja uman keelen lugemine-kirotamine är oppi.

Lõpetuses üttele suure aitunga Kultuuriministeeriumile ja timä programmile «Lõunaeesti kiil ja kultuur». Seo programmi rahaga om Umma Lehte vällä antu kõik neo kümne aastat.

Nüüd om taast programmist saanu «Vana Võromaa kultuuriprogramm», a tähtsambä tegemise omma iks nuusama, mis inne. Tahtnu uske ja luuta, et Eesti riigil jakkus ka edespiten rahha säändsõde asju tugemises.

Ja tegelikult om seo väega väiku rahakene tuu iist, midä võrokese Umast Lehest saanu omma. Mi ole saanu kirämõistjas uma keele pääle.

* kiräviis muutmaldõ

KAMA KAIDO, võrokene

Mürgü Marje: näütemängu tulõva elust hindäst!

HARJU ÜLLE PILT

Mürgü Marje lüü ka esi mitmõn näütemängun ütten.

Nii nigu Uma Leht, saa seo nättäl 10-aastadsõs ka Krabi külätiaatri. Taa tiatri tege küländ lustiliidsi võrokeelitsit tükke ja tedä või mitmõl puul üles astman nätä. Krabi külätiaatri sünnüpäävõpido tulõ puulpäävõ Krabil. Pundi vidäjä ja näütemänge kirotaja Mürgü Marje (34) vastas mõnõlõ küsimüsele.

Kas Krabi külätiaatri om su meeles seltskund, kiä käü õnnõ kuun näütemängu tegemän, vai om tä iks midägi suurõmbat ja tähtsambät?

Kimmäle om mi punt midägi tähtsambät ku õnnõ näütemänguseltskund.

Mi olõmi saanu üttekokku noorõ ja vana, naa kõik sün-

nüse umavaihlõ häste kokku. Aias üteliidsi ka muud juttu ja noorõ saava vannu käest vahel tarviliiku nõvvu vai oppust.

Pallu om meil säändsit, kiä inne ei olõki tiatriga kokku putnu, nüüt om tegünü huvi ja tahtminõ, vanul om põhjust kotust vällä tulla ja noorõ ei mõfota kah niisama külä vaihlõ.

Mi «sunnimi» ka nuuri rohkõmb võro kiilt kõnõlama, pallu tuud inämb kotun ei kuulõ. Vast niimuudu saami är hoita uma keele hädümist.

Et mi kõik aig nõnnapiten kuun olõmi, sis om meist saanu ka ummamuudu sõpruskund.

Kas kümne aastat vana

tiatrirühm om nuur vai vana? Kas olõti viil latsõ, joba suurõ ja tävven elojõun vai joba vana ja väsinü?

10aastanõ tiatri om õkva parran vannusõn. Suurõmba kasumisõ raskusõ omma üle eletü, veidükese ka oppust noist võetu ja nüüt tahtnu kõkkõ ja kõrraga tetä.

Kõgõ parõmbalõ kõlbas mi kotsilõ Katusõ-Karlssonil üteliis – parralt paks ja parõmbin aastin.

Kost sul nuu näütemängu tulõva?

Seo om nüüt külh kõgõ rassõmb küsimüs. Tegelikult tulõva näütemängu elust hindäst.

Kullõt külä pääl vannu in-

miisi juttõ, pant ütete-tõist kõrva taadõ ja äkki hälgähätäs päähä, mis tuust jutust edesi võinu saia.

Säändsit vigurijuttõ liigus küländ hulga ja inämbjagu om naist ka kunagi peris elun juhtunu.

Pallu algmatõrjaali olõ ma saanu ka uma vanaesä väest. Kõnõldas, et mu vanavanaesä ollõv ollu suur krutskimiis ja vanaesä om tuud siiäni. Vast om sis suguvõsa viga.

Ja paistus, et siin külä pääl omgi sääne loomingulinõ aura, meil mitu inemist omma kah näütemänge kirutama nakanu.

Küsse RAHMANI JAN

Kiri

Kiri kirotõ aadrõssil Tartu 48, Võro liin 65609 Uma Leht vai info@umaleht.ee

Toimõndusõl om õigus kirju toimõnda ja naid lühendä. Kirä iist hono-

Raamadukogo kutõ kokko

Võrokõisil sai seo kuu algusõn täüs 101 aastat raamadukogondust. Tuul puhul kutsuti kokko kõik kunagidsõ raamadukogotütäjä, ma olli kah kutsutu.

No hää miil oll külh! Sai väiku raha iist sõita (piledi olli vanulõ inemiisile odavamba), ilma ja inemiisi nätä, vannu aigõ miilde tulõta!

Ossa jummal taad ärtundmist vai mitte-ärtundmist! Mõnõ kunagidsõ kolleegi tundsõt är õnnõ sünnümärgist näo pääl...

A kõigil silmä palliva ja sis lätõ jutustamisõs! Kurja es tulõ kellelgi miilde, iks nalalidsõ juhtumisõ.

Üte kolleegiga tull jutus, kuis meid Saru mõtsa kutsuti. Säälsõst raamadukogost anti teedä, et ümbretsõõri mõtsan om siini hulga ja tulkõ noh!

Tõsõ olli kõrraga valmis minemä, õnnõ vana matsakas Armilda oll pikembät aigu umma süänd kaivanu ja es taha tulla. Meelütimi tä iks är. Lätõsi mõtsa siinde ja saimi iks hulga siini. A sis ku oll vaia kodo minemä naada, es olõki Armildat koskil.

Mõts jagati är ja kõgõ noorõmba ja kipõmba saadõti hullõmbahe tsunglihe. Hõiksimi, hõiksimi ja äkki kuulimi hellü. Noh – Armilda kokko sadanu, a hellü tege viil?! Joosimi ja hõiksimi ja hõigati imeligu helüga vasta. Ku lakõ pääle saimi, oll meil vastan kirriv vasik, jala hargun ja hää miil, et inemise tullü...

A sis tõsõ olli nännü, et oll saisnu mõtsa veeren takso ja võisõ arvada, et Armilda är sõitsõ tuuga: ku liina poolõ oll «tühisõit», sis rahha es olõ vaia massa. Ollgi nii ja edimäne viha, et tä nii tegi, lätõ üle naarus. Nüüt, ligi 40 aastat ildamba saimi ka naarda.

Tuukõrd acti kultuurinemiise kah iks sügüse kolhoositüüle, kas tahtsõt vai ei.

Oll väega vihanõ sükkõs ja kardokit võtta rassõ. Sis anti käsk, et vaia maalõ sefis minnä! Lätõsi Võrolt kultuuri-osakunna bussiga. Mõõdõti virksejupi kätte.

Mu kõrval oll väega vihanõ provva, kisk suitsu ja vandsõ, et ma joht küürütämä ei nakka, kraabi kundsaga mulla pääle! Noh ja ma sis pasundi, et kuis nii tohet, kodomaalõ om kardokit vaia! Ja ku sis traktor tull, nakaõ tä minno vist pelgämä, ku tä poolõ kai, nakaõ väega kipõlt mulda kraapma...

A sefele anti häste süvvä ja rahha sai kah egä vaka iist. Meil oll tutva brikiatir Kalju ja tuu andsõ egäle mõnõ tseki pääle. Sis perän leht kirotõ, et kõgõ tragimba olli kultuuritegijä! Vot ja naid uma ao juttõ oll viil ja pallõ, inne sai aig otsa. Hääd edenemist nuurilõ tegijile! Vana tugõva teid!

RAUDKATSI ENE, võrokõnõ Kurõmaalt

Igäviguolinõ Häniläne

Häniläse luulõ (lugõminõ) om ku pildi sisse minek. Pildilidsüst peetäski võrokiilse/lõunõceesti-kiilse luulõ ütes tunnismärgis. Vagivahtsõst kogost peri luulõ-tusõ «Saatus» edevärsiki näutes: *Hingits petrolilambikõnõ lavva pääl./ vanaimä iksõ takan säääl – andva üteldise ni kimmä ettekujutusõ, pildi põha.*

Häniläse luulõ kaiõn võimi kipõstõ jõuda ka mõistõ 'kaplinskilik' pruuksimisõni nii pildilidsüst ku luuduslähküst arvõlõ võttõn.

*Palugavarrõ vana kõõ man,
hummugunõ päiv pedäjäladvun,
angõrhaina uja veeren,
riaräägü laul pümme niidü pääl,
suvinõ tuul kesvünurmõl,
kikkaseene mõtsa all,
kurõmarja hainamaa takan suun,
lämmi leeväahu õdagudsõn tarõn,
su helü mu kõrvun ja süämen.*

Seo luulõtuski herätäs-ergastas mi meece nikagu lõhnatundmisõni vällä.

Häniläse luulõst kõlas vällä ka Eesti rahva ni kõiki liinas-tunuidõ rahvidõ kurbiganõ saatõsulugu.

Üts värskepõni ni kõnõtavimipi kujondit Häniläse luulõnõ om «külõm kivitarõ». Säält pilte luvvõnõn vai mäletämise abiga tagasi minnen tulõ ello kaotõtõ maa ni kodo: *Aknõkruudu pääl äitsi lumõlilli./ katsikidse suurõrati all jala külmõti./ Tuul küündläkku hummugul olli ma kuvvõaastanõ./ tuul pääväl viidi vana piimälehm liina müügile.*

Luudus om pühä

Häniläse luulõ pildistäs Eesti rahva – tüüpilidsõ patriarhaalsõ alospõhaga ütiskunna – luku põnõva nuka alt ka naiskaemiskotta päält.

Taa tulõ vällä kõgõ inämb kogo alajaon «Süäme päält är». Sääll kuulõmi, kuis sakõst mi kalõhunu imä ummi tütrit ello saatva: *Imä, sa hoiattit/ et ärgu ma kaegu miist: mehel ei olõ henge, mehel um õnnõ himu./ Elägu ma inä rõõmus/ ja olgu ma imä jaos.*

Õnnõs võta-i tütar naid oppusõõnnu kuulda ja teno toolõ löüd ka mehe henge, kuki kaotas edimält tuu. A löüd vahtsõst ni hoit miist ja latsi ku taiva kingitüst. Viil kumõndas seost luust läbi saandit kestnü halvspanõminõ vallasimmi/latsõga tütrikke vasta, miä lasõ õs nalalt löüdä ei vahtsõst õigõt armastust egä meeceperäst tüüd.

Häniläse luulõnõ lõvvus viil üts kõigilõ võrokõisilõ/lõunõceestlõisile süämelähkunc sõnnom: luudus om pühä. Taad kinnütäse esieränis luulõjao «Tõsõ mu maailman I;II» ja «Mõtli põladu velle pääl». Kinnütüses üts «pilt», miä ütles kõik: *Piimäkuu õdak/ ma ei tapa kihulast/ tel või heng olla.*

Häniläse luulõ pakk ka pallo säänest ernstennõligult ärselletämätüt, midä ei tasuki sõnnuga ütlemisega tsurki. Taa üleslõudmine jäägu lugõja hindä ainulidsõs pühäpäävõpõllõ mõskmisõ ilos ni hääs.

ALLASÕ TIIA

Häniläse luulõkoko «Ma pühäpäävõpõllõ mõsi» näüdätäs edimäst kõrda 14.08 kell 12 Haanin Kaika suvõülikoolin.

Haanimehe uutva suvõ- ülikoolist Haanimaalõ hääd

BREIDAKSI ARVED

Võro keele ja kultuuri tutvambastegemises peetäs Kaika suvõülikooli vanal Võromaal joba 22. kõrda, a Haanimaalõ joud seo peris edimäst kõrda.

Suvõülikooli pääkõrraldaja Haanimiikki nõvvokoda andsõ teedä, et suvõülikoolin tulõ kõgõ inämb juttu iks Haanimaast, timä keelest ja kultuurist.

Kuis haani keelel lätt? «Nakkas nigu parõmbahe minemä. Teno Võro instituudilõ, et tuu uma keele äsa käümä tougas, ja et meil om haani keelepruugi tiidjä umast käest võtta: Jüvä Sullõv,» ütõl suvõülikooli rektri, Haanimiikki nõvvokua vanõmb Hollo Agu.

Haani keelepruugi vai murdõ üts erijuunõ om Hollo jutu perrä hn-sõnalõpp nigu «mõtsahn» ja «tarõhn». Viil üteldäs Haanimaal 'olõ õi', mitte 'ei olõ' ja om viil väikeisi esierätsüisi.

Umaette kiil om Hollo meecelest alalõ hoitunu tuuperäst, et Haanimaalõ olõ-i tuud suurt tüüstüst ütõn võõridõ inemiisiga, nigu näütüses Rõugõlõ. «Rahvast om veidemb segätü ja kiil om kotusõ pääl püsünü,» ütõl Hollo.

Häid kõnõlõjit om rassõ löüdä

Kõgõ rassõmb suvõülikooli kõrraldamisõ man olõl pääkõrraldaja Näki Silveri sõnno perrä lektoridõ ja kultuuriprogrammi paikasaaminõ. Taa tüü olõl Jüvä Sulõvi ja Noormaa Tarmo tetä.

Timahava om suvõülikooli programmi kokkopandmisõ man inämb silmän peetü nuuri.

Läbi kolmõ päävä om eräle programm latsilõ.

Puulpäävä õdagu meelütäs nuuri Munamäele andsamblil Zetod. Kokko oodõtas kolmõ päävä joosul ülikoolist läbi astma 300 inemist.

Näki Silver selet, et mitmõkümne kõnõlõjaseinejaga kolmõpääväde oppusõ- ja kultuurikooli jaos kulus 117 000 kruuni (7478 eurot), mille kokko-saamisõ man olõ suurõs abis PRIA programmi Leader.

Haanimehe luutva, et suvõülikoolist nõsõs kassu haani keele ja kultuuri arõndamisõl.

Hollo Agu kõnõlõ, et üts suur tüü om selges tetä haani kultuuriruumi maa-ala ja tuu kotsilõ eräle märgi vällä panda, et kavvõmba kandi inemiisil selge olõsi, et nä omma tulnu Haanimaalõ.

Tõnõ asi om Haani cloviiekeskusõ tegemine, kon olõsi ka latsilõ keele ja kultuuri oppamisõs mõtõld keelepesä.

Keskus piäsi Hollo sõnno perrä tulõma vana viläkuivusõ asõmõlõ.

Haani cloviie keskpunkt piässi kõütämä kokko, hoitma ja arõndama aoluku, keeleoppust, kultuuri, käsitüüd ja kombit.

BREIDAKSI ARVEDI PILT

Haanimehe Näki Silver (kural) ja Hollo Agu tegevä kuuntüüd, et suvõülikool kõrda lääs.

22. Kaika suvõülikuul Haanihn 13.–15. 08.

Haani koolimaja man. Tallin-Tarto-Põlva-Võro-Haani liinibuss sõit vällä Tallinast 9.05, Tartost 11.35, Põlvast 12.20 ja Võrolt 12.45.

Riidi, põimukuu 13. päiv

12 – Tulijidõ kirjapandminõ, sissesäädmine.
13 – Lõunõsüük.
14 – Suvõülikooli alustus. Kõnõlõsõ Hollo Agu, Näki Silver jt.
14.15 – Latsikava «Haanima mi kodo». Haani kooli latsõ, oppaja Leidi Kersti ja Nirgi Maire.

Suurilõ

14.30 – Hollo Agu. Haanimiikki nõvvokua.
15 – Vodi Alvar. Haanima legendi ja hindätiidmine.
15.30 – Elleri Kalle, Viselä Agu. Haanima geoloogilidsõst aoluust
16 – Jüvä Sullõv. Haani keelest.
16.30 – Näki Silver. Haanima luudusõst.

Latsilõ

14.30 – Kasvõoppus. Vodi Egle.
16.30 – Tsõõrimängo tutvassaamisõs. Vodi Egle ja Nassari Marilyn.
19 – Õdagujutt. Kalme Helju.

Tüütärõ

14.30. – Lihasaavutaminõ. 1. jago, liha suulapandminõ. Veeroja Eda.

17.15 – Tallina Võro Seldsi laulupundi Liiso etteastminõ.
18 – Õdagusüük.
19 – Veeroja Eda. Perändüsest küläliisile.
19.30 – Arotus. Küläliisimajandus ja perimüsilik eloviis.
20.30 – Iloõdak rahvamajahn. Stalte Julgi ja Nurmorkestõr. Kolmõ rahva (seto-haani-liivi) maamänge pidolik alostaminõ. Maamänge teema: om vai um?
22 – Iloõdak lätt edesi ütõhn Noormaa Tarmo, Tauli Anu jt.
24 – Jututsõõr rahvamaja kohvikuhn. Iist võtt Rätsepä Aare. Üülaulminõ tulõ man. Iist võtva Tauli Anu, Õunapuu Lauri jt.

Puulpäiv, põimukuu 14. päiv

8 – Hummogusüük

Suurilõ

9 – Luisu Ahto. Haanima piibu-, voki- ja peelemeistre.
9.30 – Vaaba Aivar. Hõrlameistre Kriisa.
10 – Noormaa Tarmo. Teppo Augusti fenomen.
10.30 – Reimanni Nele. Savusannast.
11 – Õunapuu Lauri. Kuis mälehtä tuud, midä tiia-äi?
11.30 – Keskküla Kaja. Uma mahhe süük uma suu perrä.
12 – Allasõ Tiia näütäs Häniläse vahtsõst luulõraamatut.

Latsilõ

9–12 – Latsi matk vai sõit. Toomigu Siiri.
14.00–17.30 – Latsi tüütärõ.
Luisu Ahto ja Luisu Anneli: suusa, piibu, viltmine, lastõ päälõ joonistaminõ, niidest kudaminõ.

Tüütärõ ja mängo

6 – Lihasaavutaminõ. 2. jago, liha savvupandminõ. Veeroja Eda.
10–12 Kolmõ rahva (seto-haani-liivi) maamängo. Võistkunna Om ja Um: võrkpall, kõudsevidämine, kardohk, laskõsuusataminõ, kivikandminõ.
12.15 – Seto-haani-liivi-võro jalgpall: võistkunna Om ja Um.

13 – Lõunõsüük.

14 – Haani kandi kaeminõ kas bussi vai uma jalaga. Bussiga hõrila-meistride Kriisadõga kõüdetüsihe kotussihe. Kaemist juht Toomigu Siiri.
Uma jalaga Vällämäele. Tagasitullõhn hummogu savvupantu liha maahavõtmõnõ. Kaemist juhtva Roobi Ülo, Vodi Alvar ja Näki Silver.
18 – Õdagusüük.
19 – Suvõülikooli tiatri.
22 – Iloõdak. Ansambli Zetod kontsõrt Munamäel.
24 – Vanno filme näütäs Kausi Mairõld.
– Tandsuklubi rahvamajahn. Iist võtva Tauli Anu, Noormaa Tarmo, Õunapuu Lauri jt.

Pühapäiv, põimukuu 15. päiv.

8 – Hummogusüük.

Suurilõ

9 – Kiristaja Arvis. Haanima aoluust välläkaibmiisi perrä.
9.30 – Viselä Agu. Haanima õdaguveerest, tagasikaemine 250 aastat.
10 – Mednise Jaan. Liivi keelest ja Liivi kultuuri fondist.
10.30 – Sarvõ Oio. Seto sootska ammõdiaastagast.
11 – Sarvõ Mikki. Sõna ja keele väest.

Latsilõ

9 – Võro keele tunn ja tiidmiisivoigõlus (viktoriin). Vodi Egle ja Leidi Kersti.
11 – Võrokeelitside Järõ-Jussi multikidõ kaeminõ.
12 – Suvõülikooli lõpõtaminõ.
12.30 – Lõunõsüük.
14.45 sõit vällä liinibuss Haani-Võro-Tarto-Tallin.
Võrolõ lätvõ liinibussi viil 15.31, 16.43 ja 17.50.

Muu teedüs

Kiä taht suvõülikoolin lämmind süüki süvä, piät hindäst pääkõrraldajalõ Näki Silverile iildama 11. 08 õdaku teedä andma (silver.nakk@rmk.ee, tel 503 0785). Kiä hinnäst ette kirjä pand, mass kolmõ päävä sõõgi (7 sõõgikõrra) iist 200 kruuni. Ilma kirjapandmalda tulõ paigapääl 7 sõõgi iist massa kokko 250 kruuni ja või juhtu, et perämäidsile süüki ei jakku. Kõgõ parõmbõ olnu sõõgirahe ette är massa (saaja: Haanimiikki nõvvokoda, kontonummõr SEB-pangahn: 10220045366016, selgütüs: suvõülikooli süümine ja kimmähe ka süüjide nime). Magamisõs um mõistlik ütõhn võtta uma telk. Kiä saa-ai umma telki võtta, või maada koolimaja põrmandu pääl.
Teedüs: pääkõrraldaja Näki Silver, silver.nakk@rmk.ee, tel 503 0785, rektri Hollo Agu (tel 5596 7958) ja prõrekti Jüvä Sullõv (kava puul) juvasul@ut.ee, tel 5554 3727.

Aholämmi

Lõunaesti laulupeat

«Suurõ pilvõ» om vahtsõnõ lõunacestikeeline ja -meeline plaat. Ilda aigu olnu Villändi folgil näütsi tegijä tuud edimäst kõrda vällä.

Tegijä omma Roose Celia, Kanni Tuule, Jürjendali Robert ja Urva Arvo. Kõik

nä omma võromaalasõ, kolm edimäst sündümise poolõst ja Arvo suvõkodo asukotussõ poolõst.

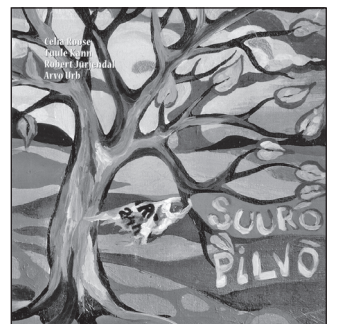
Plaadi pääl omma Lõuna-Eesti rahvalaulu, instrumentaalpala ja vana kerigulaulu, kõik mõnusan Celia-Tuule-Robi-Arvo improvisatsiooni-lidsõn kompotin.

Laulõtas ja pille mängitäs

kah: kannõld, toropilli, trummõ, kitrat ja tuu kõik kõlas kokko ilosalõ ja süämõligult: kullõlsi näid nii Villändil kontsõrdil ku koton plaadi päält. Mu lemmiklugu om Hargla pulmalugu «Siili silmä».

Plaati saa küssü Võro instituudist.

OJARI TRIINU

Hainsoo Meelika ja Õunapuu Lauriga. Maast ja mõtsast, laulust ja aost.

Vahtsõliina-lähküdse Loosi külä man om kats suur mõtsa: Varõspalo ja Sõbasaarõ. Varõspalo om valgõ ja helle palo, a Sõbasaarõ suur ja pümme mõts. Noidõ mõtsu vaihõlõ om hinnäst elämä säädnü vägevide lauljidõ pere: Hainsoo Meelika (31) ja Õunapuu Lauri (33). Perren kasus poolõ aasta vanunõ poig Laas ja pia kolmõnõ tütar Lee.

Meelika laul ansamblin Vägilased helle sügävä helüga. Kõmisõva, nigu tõrdupõhjast tulõva helüga Lauri lüü ütten ansamblin Metsatõll. Muidogi olõ-i nuu ansambli ainus kotus, koh naid, tunnõtuid rahvamuusikit, kuulda-nätä võit.

Kuis ti Loosi kanti elämä jõudsõti?

Meelika: Ma olõ Põlvast peri, imäpuulnõ suguvõsa om kõik Võro ja Joosu kandist. Ja esä suguvõsa om Lõuna-Tartomaalt, Sangaste kandist. Taa lõunalõ tulõk olõ mu unistus. Ma olõ nii pallo käünü tan Võromaal, om egäsugu tegemiisi olnu ja sõpru om tan pallo. A et taa õkva seo kotus trehväs olõma, säääl om kül saatuse käsi mängun.

Lauri: Meil sai läbi kääütis üks uma nelikümmend kotust.

Meelika: Seo tarõ olõ nii väkev, mi kaimi taad majja, et siia saa sisse elämä är tulla õkvalt, ei piä nakkama palkõ vahetama, katus om pääl ja. Sõbra eläse egäl puul ümbretsõõri, tuu olõ ka väge tähtsä. Ja sääne mõts om ümbre ja...

Midä seo kotus ti jaos tähendäs?

Meelika: Taa ei olõ mi peritü kotus. A tuu naanõ, kes tan elli, kõnõf meile peris pallo, kuis siin om olnu. Ja sis mi lõudsemi tarõ päält albumit, kos olliva vana uhkõ foto seen seo maja chitäjäst.

Ja olõ ka niimuudu, et ku mi kraapsõmi tapeeti tast saina päält maaha, sis edimäde kihi alt tull vällä pastakaga kirotõt kiri MEELIKA. Ja tuu olõ nigu, et mis taa sis nüüt om, et kes vai mis. Lihtsäle mino nimi olõ kirotõt.

A egä liigutusõga, mis tiit tan, saa taa kotus rohkõmb hindä umas. Kotus ja kiil ja inemise. Midä rohkõmb vaiva näet, toda armsambas kõik lätt.

Lauri: No taad es kujutatu ette, ku lännü peris valmis kotussõ pääl, et sa lilligi ei liiguda, niidät õnnõ morro motoraktoriga. Midägi üks piät esi tegemä, sis om võimalik ellä.

Maa

Midä om Loosi küläl maailmalõ anda?

Meelika: Külä om mu meelest nigu maailma mutõl. Sa võit võtta maailma plaanin, kuis asa omma, et säääl om sõda ja säääl om paradiis, säääl omma rikka ja säääl omma väesõ, külän om sammamuudu jo. Loosi külä om tollõn mõttõn hää, et tan om kõkkõ. Taa om nii loomulik.

Lauri: Omma küläulli ja külätarga ja laristaja ja kõik omma olõman siin. Täveline külä! Küläl vast ei olõ midägi maailmalõ anda, a külänemiisil

Rahvalauligu Mõtsatõllü-Lauri ja Vägiläisi-Meelika uman kodotalon Vahtsõliina kandin Loosi külän.

RAHMANI JANI PILT

om. Kõgõ parõmb olõs näädädä iinkujju.

Tan om veidükese külä-ütiskunda alalõ püsünü, naabritõga käüdäs läbi ja tollõ üle om kül hää miil. Mi olõmi tan õnnõ aasta aigu olnu, a pallõdõ naabritõga om nii hää läbikäimine, tulõva appi, ku midägi tetä vaia.

Meelika: Nä omma meid nii häste umas võtnu, väge häätahtligu omma, avitasõ kõgõ.

Lauri: Tollõn mõttõn om rassõ, et meil ei olõ näile midägi vasta anda...

No vast teil mõni laul om vasta anda?

Meelika: No ma ei tiia, kas nä tahtva mi laulõ.

Lauri: Mi küläjaanipääväl laulsõmi, a noid inemiisi, kes meid avitanu omma, es olõ säääl, nuu omma vaiksõmba inemise.

A midä om maailmal Loosi küläle anda?

Lauri: Ma tiia, et mõni naabri saa Euroopa liidu käest tukõ, et haina niitä...

Meelika: Õks om hää, ku avitõdas maainemist kah. Üts sõbõr mul Villändin õkva ütelf, et täämbäd-sel pääväl õnnõ friigi eläse maal, et nuu, kes omma mõistligu inemise, eläse üks liinan. A tuu om tuuperäst, et poliitika om sääne: kooli pandas kinni, poodi, kõik lätt kohegi keskustõ. Ma mõtlõ, et ku Eesti riigi nuu inemise, kes asju otustasõ, mõtlõsõ hinnäst kohegi maakotusõhe elämä, kuis nä sis säääl toimõ saanu. Ma ei tiia, kas maailmal, a riigil olõs üks kül Loosi küläle pallo anda.

Lauri: Riigil olõs üks egäle küläle midägi anda, vai vähembält säänest poliitikat tetä, mis maal ellä avitanu.

Meelika: Näütises seo, kuis parhilla Ecsti riigin mõtsa maa-

ha võetas. Ku liinan eläsimi, sis es saa arvu, et sääne võtminõ käü. Meil omma riigimõtsa ümbre ja mi näemi, mis massinidõga tan tuldäs...

Mõts

Lauri, kas sullõ miildüs mõts?

Lauri: Nooh, muidoki. Ma looda, et ma miildü mõtsalõ kah.

A sullõ, Meelika?

Meelika: No kuulõ, mi pandsõmi uma poja nimes Laas. Muidogi miildüs. No ku mõtsan elät, saat arvu, ku rikas ja helde om luudus inemise vasta. Et kuis sa saat minnä mustikit, palokit, siini, kõkkõ sullõ antas terve suvi otsa, mine õnnõ korja ja elä talv üle. Mõts om nii helde!

Lauri: Talinan kasvi üles Pääskülän, säääl Harku mõts olõ õkva kõrval, viis minotit kõndi ja olli süvvan mõtsan. Väikun poisin mängse mõtsan, lätsi hummogu rappa ja õdagu tulli tagasi.

A pallo sa nüüt mõtsan kääüt?

Lauri: Egä päiv. Mõnikõrd

nigu inemine... Kõgõ vanõmb elläv puu om maailman 4000 aastat vana. Kõgõ vanõmb puhm om üle 10 000 aasta vana. Ku sa mõtlõ tuu ao pääl, et ku kavva inemine keskmädselt eläs, kasvai tansaman omma mitmõsaa aasta vannudsõ puu, sis inemine om sääne lühkü aoga, olõ kõrras, sis läts jäl är ja... A inemine om sääne päälütükjä, võtt mõtsa maaha.

Meelika: Ma mõtlõgi, et om saa-aastanõ mõts, miihil om tuu katõ-kolmõ, massinal poolõ pääväl tüü maaha võtta. Ragistas puul päivä ja omgi kõik, kõik om üles küntü. Kõik nuu kasvu ja mutuga, mis säääl mõtsa all omma, keskkund lahutas paari tunniga. Ku toda näet, saat arvu kül, et sa ei saa midägi tetä, a üks vallus om.

A minno kül aja mõts laulma, tä and mullõ ainõst, ku ma mõnt laulu laula, sis mul tulõva tõõsõ pildi silmi ette, nüüt ku ma mõtsan elä. Kõik laulu omma teno mõtsalõ muutunu kah, kullõt noid helle, mis tulõva üüse mõtsast, kuis soku haukva vai üükullil huikasõ, sis tuu, mis kuulõt ja näet, lätt laulõ sisse kah.

Laul

Kuis ti olõti jõudnu rahvalaulu mano?

Lauri: Laul ei olõ rahvaligust asast põhilinõ asi, taa om üts loomulik osa, mi jaos väge suur osa. A kõik muu, rahvalik mõtlõminõ ja ilmapilt tähendäs sama pallo ku laul, tuu om kõik üts, sa ei saa sääält vällä võtta ütte asja, et kuis jõudsõ laulmisõ mano.

Sama häste võit kunstnigu käest küssü, et kuis jõudsõt verrevä värvü mano. Noh, et võtsõ paleti kätte ja naksit maalma ja säääl olõ verrev värv kah. A tuu palett om mul üks peri umist vanavanõmbist, vanõmbist sugulaisist. Ku är lätsivä, naksi mõtlõma, et mis tuu sis olõ, naas sääne ligi, kõik tuu elo ja värk, mis näil olõ, maa ja mõnõ laulu ja... Kõik latsõpõlv, mis inemist kõgõ inämb mõotas.

Meelika: Esä esä mängse kannõld ja imä esä, sis ku viina võtt, laulsõ lavva takan egäsugutsit laulõ. Mäletä, et ma latsõn mõtli, et mille piät nii olõma, et mul om sääne imelik vanaesä, võtt viina ja laul määndsitki andsakit laulõ, võro keelen kah, «Haani miist» ja sääändsit laulõ. Ma olõ latsõpõlvõst saadik egäl puul laulnu. Latsiaian kah: ku oll vaia, et kiäki laulas, sis ma üks laulsõ.

Kas viisipidämine om tähtsä? Kas sääne asi om olõman?

Meelika: No ma ei tiia, meil om kül olõman.

Lauri: Tuu om kah sääne suhtõlinõ asi. Meil om sääne kultuur, et naatas latsõpõlvõst pääl vasta pääd andma egäsugutsidõ asjuga, et sa ei mõista tuud ja sa ei mõista taad: et är laulku ja är võtku kruvikäändjät kätte. Oppaja pesvä tuud joba väikust pääst päähä, vanõmba sammamuudu.

Om hulga inemiisi, kes ei olõ tahtnu pruuvi midägi pääl tuud latsõpõlvõsõkki. Vai ku om pruuvnu, sis om tuu sama, ku edimäne kõrd suu valla tiit, ku võtat edimäst kõrda kitarri vai trompeti kätte ja proovit säält hellü kätte saia. Ku inemine võtt trompeti kätte ja säält helü vällä ei tulõ, sis om tuu loomulik, inemine ei nakka tuuperäst juuma vai ikma, ei viska pilli är. A laulmisõga om nii, et ku edimäne ja tõnõ kõrd vällä ei tulõ, sis inemine lüü käega.

Nii et tuu om opmisõ asi?

Lauri: Om muidogi, nigu egä asaga, et om anniga inemiisi ja noid, kinkal tuud andi om veidemb, a rahvalaulu man om mitmit tõisi mõõtmit kah, sügävüs ja et tuu viisipidämine ei olõ tõisist asust tähtsämb.

Meelika: Ma arva, et viisipidämine om üks tähtsä küll. Tuust saat kül arvu, ku viis piät kuigi olõma, a om võlssi, tõistmuudu, ei lää täppi. Rahvalaulu man kah. Ega vanastõ olõ üks niimuudu, et egäüts es saaki iistlauljas. Iistlauljal olõ üks parõmb helü ja sõna tulliva pääst. Perrä võisõva muidoki kõik laulda, kellel midägi torust tull.

Ma olõ opnu muusikakoolin, a Lauri ei olõ. Lauri om opnu kuulmisõ perrä uma laulu, arhiivisalvõstiisi päält, inemiisi käest ja täl om tõistmuudu vällä kujonu helürida. Klassikalinõ kõrv või üteldä, et seo ei olõ puhas. A ku kullõt vannu lindistüisi, sis saat arvo, et säääl omgi tõõnõ laululaad, mõni nuut omgi vähä korgõmb vai madalamb, ku mi, äropnu inemise jaos pidänü olõma. A tuud saavaki õnnõ nuu kätte, kes ei olõ hinnäst noodiga är tampnu.

Aig

Määne om kõrdalännü aig?

Meelika: Kõkkõ saa asõnda, a inemiisi ei saa asõnda. Ja tuu aig, ku sa saat olla kuun noidõ inemiisiga, kes sul omma siin elon kõrvalõ pantu ja antu, tuu om kõrdalännü aig.

Ma ei arva, et piät kõik aig karjääri tegemä ja är olõma kotost ja kõik aig mõtlõma, et kuis rikkas saia. Sis saat rikkas ja ütäl pääväl saa taa clo otsa ja sis mõtlõ, et mis ma sis tei seo aoga? Ku piäs tegemä säänest tüüd, mis mullõ sukugi ei miildü, toda ello kül es tahtnu.

Tüül ja tüül om ka vahe seen: ma lää hummogu kellä säitsme aigu aiamaa pääl, kisu säält ohjtij vällä. A seo om nii, et sa panõt sinnä sisse uma väc, a läät ja võtat säält peräst saladikraami, sis saat tuu tsõõriga tagasi.

Vai sis lahut talvõpuid: mitu päivä lahut, a sis tulõ talv ja sa viskat nuu halo pliidi ala ja õkva tulõ tagasi kõik tuu vägi säält. Tuu om liikminõ. Maaolon omgi seo hää asi, et kõik lätt liikmistõ, ei olõ säänest tühjä paprõkirotamisõ tüüd. Maal sa näet ja saat kõkkõ käega kumpi.

Taa om valiku küsimüs kah: sama häste võit istu liinan kontorin, saia palka...

Lauri: Palk om kah sääne kahtlanõ asi. Ku sa ülcarvu rahha saat, sis tuu sund sinnu kulutama. Raha ei olõ ainukõnõ väärtüs tan ilman. Ku sa panõt midägi maaha, perän võtat üles ja nii pallo saat, et suul om lavva pääl, sis omgi kõik häste.

A ku saat 30 000 kruuni kuun palka, sis mis sa tiit tuuga? Ku sul mõistust ei olõ, sis nakkat kulutama: hangit hindäle rohkõmb, ku vaia lätt. Ja ku egäüts saanu nii pallo luudusvarra raisada, ku suurõ palgaga liinainemise, sis ma ei kujoda ette, mis taast maailmast saanu.

Kas teil aigu om?

Lauri: Noh, kuis võtta. Hindä jaos om kõvastõ aigu. Tõisi jaos kah. A ku nakkat mõtlõma, et kohegi vahelõ midägi tsusada, sis ei olõ taad aigu kostki võtta.

Jõvvat sa, Lauri, tast mõtsa seest Metsatõllü tetä, ku vahepääl om mitu kuud kontsõrtõ Euruupan?

Lauri: Ei noh, mis säääl vahet om, Euruupa om siist ligembäl. Sõidat Riiga ja Riias linnukiga ja...

Meelika: Lauril ei olõ midägi hätä, a ma olõ latsiga koton!

Küsse RAHMANI JAN

” Ku egäüts saanu nii pallo luudusvarra raisada, ku suurõ palgaga liinainemise, sis ma ei kujoda ette, mis taast maailmast saanu! “

ÕUNAPUU LAURI

kavvõmbalõ ja...

Meelika: Ma käü ka egä päiv mõtsan.

Kas ti laulati ka mõtsan?

Meelika: Ma kullõ vaikust mõtsan, ütškõrd ma laulsõ kah, laulsõ taad laulu, et illos om mõtsan ellä...

Kas mõts aja laulma?

Lauri: Mõts om sääne asi, et tä ei sunni milleski, tä om passiivnõ. Sääne ajutinõ tegelänc,

Paadimeistri Võromaa põhanukast

HARJU ÜLLE
ylle@umaleht.ee

Ku tahat hindäle kõrralik-ku loodsikut saia, sis tulõ kaupa tetä Lämmjärve perämäidsi paadimeistride, Zovo Juhani (78) ja timä poja Kaiusõga (45): nimä hoitva vana Võromaa kõgõ põhapuulsõmbal Tammistu küläl ello ja väke seen.

Kuiki vana Juhan käü kepiga, om täl helü viil väke ja kuraasi täüs. Paadimeistri sai timäst inämb ku puul aastagasata tagasi: 1956, ku sõaväest vallalõ sai. «Kolhoosist sai nii väikse kopka, et tuuga es elä är, olf vaja tetä hindäle paat» mälehtäs Juhan. Tä tõi Piirissaarõst paadimeistri, tuu tekki üte paadi är ja tuu perrä tekki joba Juhan hindäle uma. «Sis tullf esimiis siiä, ütelf, et kolhoosil paate vaja, nooril ütškõik märne tä om, naka tegemä!» seletäs tä.

Kolhoosi aigu tekki Juhan iks 10-15 paati aastan. «Vaja olf ja kalamehi olf ka pallo,» seletäs tä. «Ku sõaväest tullf, sõs olf Meerapalon 47 amõti poolõst kalamiist. Nüüt om kolm!»

Juhan rehkendäs, et ku ka laja põhaga paadi kokko arvada, sis om tä uma elo joosul 300 paati külh är tennü. Päämidselt iks venne, kas sis katõ vai üte paari mõladõga. Mootorpaatõ om kah vast kümmekund tükkü tennü.

Zovo Juhani rekord: näätäl ja paat

Kõgõ kipõmbalt läts Juhanil paatõ tegemine ütelf häälf rahuligul joulukuul. «Nätäl ja paat, kuu aoga teime neli paati är,» mälehtäs tä.

«Ku kaari, pääpakk, peräpakk ja edepakk – matõrjaal kõik olõman, sis lätt kipõlt, a ettevalmistamine ja takutamine võtva iks viil umajago aigu,» hindas Juhan. Mõistmist om kah vaia: «Paañutamine om väega tähtsä, muudo tulõ sul paat hõrrõ nigu korv!» muhelõs tä.

Viimäte tekki Juhan paadi ütõ aastak tagasi, naabrimehele. Vana käe iks häste inämb ei jovva.

A poig Kaius om esä mant paaditegemise är opnu ja jäänu umakandi perämädses paadimeistri: «Piirissaarõn vanamehe viil hindä jaos tegevä, a olõ-i tõi paadimeistrit Kallastõni vällä,» tiid vana Juhan kõnõlda.

Paadimatõrjaali saava Zovo Järvsälä mõtsamajandist. «Pedäjäpuu ja ku saat esi välälä valli, om kõgõ parõmb,» kõnõlõs Juhan. «Lõikasõ är ja jälki kümne paadi jago, aastas aos matõrjaal olõman.»

Lausigu põhaga paati kutsutas tuunkandin 'ipo', üte sõudmisõga om 'klõts' vai 'loodsik', a ku om joba toninõ ja katõ paari sõudmisõga, sis kutsutas tuud 'põrtnik'.

Paadichitõse sõna omma kah uma. «Panõ tsopska taadõ, pago sisse ja naka perõtama!» ütles Juhan. Esi pugistas naaru, et eski kõik võrokõsõ saa-i arvo, midä tuu tähendäs (paadi tüürmise oppus).

HARJU ÜLLE PILDID

Zovo Kaius (kural) seletämän, kuimuudu kalapaadi eri ossi Meerapalo kandi uman keelen kutsutas.

Üte paadi iist sai kařanaasõ kuupalga

Vinne aol sai valmis paadi iist 70 ruublit. «Kařanaase kuupalk olf 60 ruublit!» olf Juhani meelet paadimeistri elo tuudaigu küländ hää.

Seoilmaigu saa tonnilidsõ katõ mõlapaariga paadi iist (ku är kah tõrvada) 5000 kruuni. Plastikrõivast ku tahat pääl, sis massat joba 18 000. Nii et saanu iks tuu tüüga är ellä külh, ku tahtjit olnu.

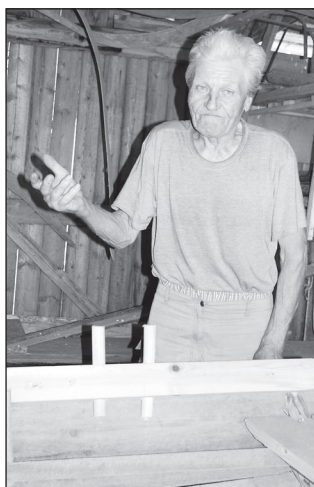
Tahtjidõ kotsilõ kõnõlõs vana Juhan luo ütõst pääliina daamist, kiä olf kah tahtnu hindäle väega paati saia, Viimsi lahe pääl sõitmisõs. Daam tullf esi paiga pääl kaupa tegemä. «Mehe teiväki venne valmist kah, tõrvssi är ja kõik,» seletäs Juhan. «A sis tullf hädä, et es saa paadile sadaman kotust, luuduskaitõs es lupa ja es saaki paati võtta! Sis mõime paadi maaha. Praagal, Imäjõõ suun eläs ütõ rikkamb kalamiis, tuu oste är ja masse viil parõmbagi hinna, ku tuu daam olõs masnu!»

Elopõlinõ kalamiis vand riigi maapõhja

Umast elõst 71 aastat kalamiis olnu Zovo Juhan esiki tahtnu viil põrõhõllagi võrkõ kodo-lahtõ laskõ. A kos sa hukan: riik, kurinahk, ei lupa!

Tuu asi om vanal Juhanil väega hinge pääl. Timä, elopõlinõ kalamiis, es saa timahava rannapüügi võrgulupa. «Tinavasta jäivä pia kõik rannaeläni-ku võrgupüügilupõst ilma!» pahandas Juhan. «Mõni eläs rannast 100–200 kilomeetret kavvõn, võttf Interneti kaudu püügilua är ja mi vahimõ... ptüi! 70 aastat kalamiis olnu: mul piässi püügiluba olõma terve aasta ja ilma rahata! Sõs must peetas luku!»

Seon küsumõsen olliki võidumehe sändse kalamehe, kellel kipõ Internet ja kipõ käsi, et ku kell ütõse 12 lei, sis uma luakõsumine är saata. Hariligõlõ inemiisile jaeti Tarton 200 lupa kah, a tahtjit hulga inämb. «Mõni ütõsik

↑ Zovo Juhan om elo joosul valmis tennü 300 kalapaati.

Paadi edimädsõ ja perämädsõ kaari jaos om vaia mõtsast löüdä õigõ kujoga puuoss, keskmäidsi või jakada kah. →

küläst sai, kes läts sinnä ütõse 12 aigu pasma, ulli mängmä!» puhisõs Juhan (*Kaius parandas, et iks 6 aigu hummogu olli lännü*).

«Ma lätsi kah, et kavval, Interneti kaudu võtma, a kõik-aig olf Internet koormatu ja ku lõpus sisse sai, sis olli luo otsan!» seletf mano külävanõmb Kala Vahur. «Inemise narritamine!» võttf Juhan aõa kokko.

Zovo Juhan om eski tuu vällä märgotanu, midä pidänu ette võtma: egä külävanõmb, kiä inemiisi tiid, võinu kokko panda nimekirä ja viia tuu valda.

Vald andnu tuu edesi tuu ammõtnigu kätte, kiä püügilupõ jaga. «Tuu anku luo rannaeläni-ku är ja ku jääse üle, pallõsi väega, või anda mõnõlõ kavvõmbalõ kah!» olnu Juhani meelet õiglus majan.

Kalamiis piät Soomõn tüül käümä

Et Kaius om ammõdi poolõst kalamiis, sis timäl om OÜ Latikas luba olõman. Timä om kalamiis 1987. aastast. «Üle kivve ja kandõ – ütõ aasta om kalla ja tõõne aasta ei olõ,»

seletäs tä. «Sis viil ijätõmise, sulamisõ ja keeluaõ võtva uma osa – püügiaigu jääs veitõs. Vahepääl tulõ muialt tüüd otsi.» Tä om eski Soomõn tüül käünü.

Kalapüüdmine om säälkandin iks põhilinõ elo alalõhoitja. «Kas kalla jakkus?» «Särge om küländ, sudaku ja räabõsse arv kõõgus, om kuis om. Kuiv särge, kartõl ja hapupiim – tuu om mi süük!» seletäs Juhan. «Hapundpiimä ei saa koskilt inämb!» seletf vahelõ Meerapalo küläselõsi liige Solna Helgi. «Juhani provval olf viil viimäne lehm kats-kõlm aastat tagasi. Poodipiim, tuu ei lää jo hapnas, tuu lätt inne är hukka! No kitsõ avitasõ hädäst vällä. (tuu jutu päälõ pobisõs Juhan, et timä taad ei juu, täl ollõv kitsõpiimä-allergia).

Kurõmarju iist sai lehmä vai eski massina osta

A vinne aigu olf Tammistu kalamiis iks kuldnõ elo olnu. Juhan tulõtas tuud väega hää meelega miilde. Egä sis õnnõ paadõst ja kalast rahha saa õs. Juhan tiinse massina raha kurõmarjuga Riia turu pääl kävven.

«Tartõn massiva kurõmarfa niisama pallo ku Riia turu pääl, a Tartõn mõit pääväga kümme, Riian sada liitrit läbi,» seletäs Juhan. «Marju korssime iks kuu aigu ja mino rekord – kõlm kõrda elo joosul – om olnu 42 killo ütõ pääväga!» Vilä- vai kardokakotiga tuudi mafa suust vällä.

Helgi mälehtäs, et katõkõistõ korssi ütõ aasta kats nädälit jutti kurõmarju, saiva 900 ruublit ja osti lehmä tuu iist. Juhan jäl seletäs, kuis ütõ süükõs tulliva Verska puult seto timä sünnükodo lähikõse marja, 12 inemist. Ellivä näide puul ja korssiva marju nikani ku lumi maaha tullf. «Tuu olf kütse mari, tummõ mari joba,» kõnõlõs Juhan. «A mi külä uma naksi väega varra korjama, mari olf valgõ viil ja tuu ei lää mustas, jääse särdäne kõlakas. Seto küsevä, et ostat är? Ostigi mafa är, 2000 ruubli iist. Lätsime sis Riia turu. Naabrimehe olli kah kõik sääl, a näil helle mari, varra kofat mari. A Riia kokkoostja tahivagi meelütämise jaos toda musta, tummõ marja. Arved, sõsaramiis, mugu võttf rahha, ma mugu mõie. Liitri olf

kümme ruublit. 5000 ruublit sai, 3000 sis hindäle. A naabrimehe jäivä ummi valgõdõ marjuga sinnä, tulliva rongiga tagasi kolmandal vai neländäl pääväl viil. Osa marju anniva viil veinitchassõlõ är.»

Kas pojapõjõst saava kalamehe?

Vanal Juhanil om kats paati: ütõ hindäle, tõnõ pojapõjalõ Martenilõ (11). Et suvõvahe-aol lask võrgu sisse. Poiss mõist võrgu sisse laskõ külh, a et põrõhõlla võrgulupa olõ-i, sis saaki-i tuud tetä. Viimäte sai poiss võrguga kalla püüdä kats aastat tagasi. Imä mälehtäs, et Marten lassõ võrgu sisse ja ku kaema läts, olf ütõ latik ja särõ seen.

Vanõmba poja Janariga (19) käü Kaius põrõhõlla kalla püüdman. Võrgu vällavõtminõ om pojal joba käpän, sisselaskmist tulõ viil oppi. A Kaiusõ jutust tulõ vällä vahtõnõ hädä: esä ei võiki inämb poiga kalamehes vällä opada! «Riik pande käpä pääl: ku tahat kalamehes saia, piät kuuli minemä!» pahandas Kaius.

Paaditegemist om Janar päält kaenu, a esi viil tetä ei mõista. «Taha iks är oppi!» om tä kinmä. «Võissi külh!» arvas ka Marten. Mõlõmba poisi silmä helkõse.

Janar taht naada Tařna tehnikõkoolin tuutõarõndust ja tuutmistehnikat opma, et korõmba haridusõ saasi. Mõtõnõ om täl iks kävvü vanaesä ja esä jälgi piten, a eks tuu om nätä, mis elo tuu.

Külänime tulõ tagasi saia

Vinne aost om kõik ütõ Meerapalo külä, a vanõmba inemise kutsva iks Tammistu ja Pedäspää küläl eräle. Juhanil om arvaminõ, et nimmi häõtämise takan olf KGB: sis es saia küssü, ku pallo inemiisi noist küllist Tõsiberiõ är viidi.

Seoilmaigu olõ-i inämb vaiht, a Juhan tiid, et edimädsõ Eesti aigu ja tsariaigu olf külh katõ külä – võrokõisi Tammistu ja tartõkõisi Pedäspää – vaihõlõ peris sõda käünü. Madisõdõdi tüütärlatsi ja muu pääl. Nii et vana Võromaa piir – Vahesuu – olf inemiisi tiidmise tävveste olõman.

«Pedäspää külä olf joba Põhasõa aigu strateegiline kots, ku Piidre Edimäne ja Karl 12 sääl kõvva lahingut pidivä. Nüüt Pedäspää küläl inämb ei olõki! Ma olõ alati ütõlnü, et Pedäspää nime piässi tagasi saama!» põrotas Juhan.

Härgüdi Kaiust, et kas es pidänu vana külänime iks tagasi tegemä?

«Ei olõ nii suurt võimu...» kahtlõs Kaius ja ütles, et ütõ aõaajaminõ om küläl joba poolõlõ: et tii Meerapalon saanu tolmuvabas. Teema om tuust ütõllen, et õkvallt om valmis saanu uhkõ asfaltti Mehikuurmast Laaksaarõ sadamani.

«Ku mi küläni tii kah tolmuvabas tetäs, sis või külh Pedäspää ja Tammistu nime tagasitegemise ette võtta,» lupa Kaius. Et miis om ka Miikõse vallavalitsusõn ammõtin, sis või luuta, et ettepanõk lätt läbi ilma suurõmba vaivalda.

Innembi

Direktri opas latsi kartolt kuurma

Ku ma umal aol koolilats oli, sis koorõmi ütškõrd Kolepi kooli kõõgih kartolt. Latsi oll säääl õigõ mito, kelle järekkõrd oll tuu päiv söõgi jaos kartolt kuuri.

Kokk esi ka kuursõ mika ütch. Timä meile midägi es ütch, et kuis kuuri. A äkki tull direktri esi küüki. Hiitõsimi peris är. Tä võtsõ kartoli hindä kätte, nakas kuurma: «Vaadake, et te koort paksult pealt ära ei löika!» (Oppaja kõnõliva tuudaigu mika kiräkeeli, a mi umavaihol iks võro keeli. Viimäne ku ütš lats koolih oll võrokiilne.) Mul um siiamaani meeled, kui muudu direktri käch tuu kartol niimuudu ümbre käve, et illos ümärke sai ni kuur ütch tüküh ala pangi sattõ.

Naksimi kah hafõtama, egäs algusõh tulõ õs vällä külh! A elo joosul ummava nuu ilosa kartoli iks ka mu käch vällä tulnu külh. Tuu um asa hää külh. Asa halv külh um tuu, et mu koolimaja, koh kõõgih latsil oll vaia kartolt kuuri, um parhillatsõs aos maaha palanu. Maaha palanu ummava ka nuu nõudmisõ, mis olliva õigõ koossõ pääl: latsi piät koolih elo jaos töid tegemä opma.

LIIVA AASA

Kagahii!

Kagahii hernetontõ!

Sõmmõrpalu vallan Haidakul või näta väega värvikireviid hernetontõ. Nuu omma valmis tennü vellepoja Parijõe Rainer (15) ja Kristen (13). Hernetondi pää jaos võti nä vana plastmasskanistri, kohe pääl oll hää nitrovärvega hirsat verevät näku maali.

Sälgä panti vana Parijõe rõiva, nii et nüüt kutsvagi uma talu rahvas ja ka külärhvas tiile lähkümbät ja uhkõmbat tont Jüris. Käte panti verrev lipp, nii et mõnõlõ tulõtas tuu tont hoobis sõakat Punaarmee veteraani miilde.

Vanaimä Parijõe Viivi ütch, et tä kässe tondi tetä maaskit kaitsma. Harak ollõv iks tõtõst kavvõmbalõ hoitma naanu, a varõssõ, nuu häbemädä tsirgu, es tunnõ mäenestki hirmu ja haari maaskit õkva hernetondi kõrvalt. Et vannu pükse ütš haru oll är lõigat, tettigi edimäne tont üte jalaga, sääält tull ka verevät lipu mõtõ. «Pois omma andõka, ei olõ midägi üteldä,» võtõ Parijõe Viivi jutu kokku.

SAARÕ EVAR

SAARÕ EVARI PILT

Savvusann

Võromaa inemiisi mälehtõse savvusannast: kuis säääl käüti, midä kõnõldi, midä pääl mõskmisõ viil tetti ja miä viil sannast meelen om.

Savvusannah käümise lugu, koh olõs ka uma elo andnu (jätnü)

Ku esä es olõ viil jõudnu mi perrele sanna chitã, tull külã pääl sanna kävvü, selle et mõskõ oll jo vaia.

Meid oll perreh joba kuus last olõmah. Sanna sõidimi kõik kuuh hobõsõga. Naabri maja es olõ joht väega kavvõndah – umbõs 600 miitret.

Hobõnõ panti rii ette ja hobõsõ vehmerde külge riputõdi latõrna, et hobõnõ iks tiid näesi minnä: noil aastil (päält sõta) oll talvõl iks lumi sükäv.

Ku hobõnõ tii päält kõrvalõ astõ, sõs regi lätõs ümbre. Mi, latsõ, ollimi lumõh pikäle, esä pidi muidogi hobõsõ kinni ja meid visati vahtõst rekke nigu jahukottõ. A meil oll tuu väega nalalinõ lugu: kes naard, kes iksõ rii pääl, visati tekk üle ja esä ütch, et olkõ vakka, muido sanna ei saa!

Nii lätõsimi mõnikõrd ümbre sanna minneh ja mõnikõrd ka tagasi tullõh.

Naabri puul Peebu taloh käevä naasõ latsiga inne mihi sannah, naabrinaasõl oll säidse last. Naabrinaanõ Marta opas meid, kuis hambit mõskõ: timä võtõ aho alt peotävve hütsi, lopuf viiga tuhast puhtas ja and tükü egäle latsõlõ kätte. Käsk sõrmõga hõõru vasta hambit ja sõs viiga suu är loputa.

Kül sai iks nalfa, ku mi vahtõmi ütõstõlõ otsa, et kac ku must suu om! Ütski umma suud jo esi es näe. Sanna minneh üteldi kõgõ: «Jummal sekkä sannakõnõ!» ja tuu, kes joba sannah oll, ütch kõgõ vastat: «Jummal hää miis!»

Ku viht oll keresse pääl är pehmes havvutõt, naati lava pääl vihtõlõma iks kõgõ inne jalost. Jalost tuuperäst, et veri nakkavat ülespoolõ minemä.

Vihtõlmisõ aigu kiteti viha haudjat, üteldi aitõma sannakütjälõ, viituujalõ ja teno toolõ targarlõ mehele, kes iks seo sanna vällä mõtõl, koh om hää

ihho nuhõlda!

Mehe mänevä nii kavva tarõh kaartõ (potkitnoid). Iks pidi olõma neli «kätt», sõs saadi katõkõsõ kokko mängi. Ku naasõ latsiga sannast vällä tulli, sõs õkva mehe (esä) poigõga sanna. Tuud om ka väega meeled, et sannah käüti sis, ku ilm oll lepliganõ, väega kõva külõmaga es kütetä sanna. Sannapäiv oll kõgõ inne suuri pühhi ja naabri perrega kokko kõnõld.

Päämõskmisõs pruugiti umakeedetüt siipi. A ütškõrd tekk naabritädi Marta ka nii, et hämmäs viha tuhaga ja hõõrd kõigil sannah olõjil sääl tuu vihaga üle. Ütch, et sõs ei nakka sääl kellelgi süütämä ja olõti väega puhta.

Kül oll sõs joba hää, ku uma sann sai valmis! Palgi saiva ja abimiis kah, kes avif sanna üles rako. Tuu võtõ aasta aigu inne. Vundament täüdeti maakivvega ja peräh valõti viiga viil lõksõ, et kõvõmb iks saasi. Sanna taadõ kaivõti ka väikene lump, kost oll hää vett võtta sanna.

Esä oll kõgõ sannakütjä. Meil oll ka kuuma vii jaos sannah pütt, külõm vesi oll pangõga kõrval. Esä suitsuf ka lihha kõgõ iks munapühis. Hää suidsuliha lõhn ja värvidü muna, mis tulõ viil miilde...

Sannalugu om sääne. Esäl oll sann pantu kütümä, a oll puulpäeva õtak ja Tsoigoh

vido. Kõnõlimi sõs imäle, et tahami sõsar Ehaga pitto minnä. Imä es olõ vasta, a esä ütch külh, et sann ei olõ viil valmis. A meil oll jo vaia hinnast mõskõ ja iks vaia sanna minnä, muido es jõudnu õigõ ao pääl pitto.

Võtõmi rõiva ja käteräti joosuga sanna. Rõivist vallalõ ja ruttu mõskma, veidükese sai vihõldus kah. Kõgõ inne naksiva silmä väega kipitämä. Mõsimi iks ruttu hindä arust ütõstõsõl sääl ka är.

A sõs ütli Ehalõ, et ei tiia, mis om, väega halv om olla, pää valtõ. Eha ütch vasta, et timäl kah om väega halv olla. Ma tõuksi sõs sannaussõ vallalõ ja esi vaio vasta sanna saina. Tocti sõs iks hinnast saina pitch, et är sanna vüüruste jõuda, a jala olliva nii nõrga, et es jõvva astu ussoni, sattõ kõrrast iks saina viirde põlvildõ maaha.

Eha oll niisama maah põlvildõ ja ütch, et ei tiia, mis hädä om. Võti jõvva kokko ja sai välõussõ vallalõ tougada ja muud ma inämb ei mäletä, ollimi jo palfa, maah põrmandu pääl pikäle mõlõmba, es kõnõlõ sõnnagi.

Ku üles heräsi, sõs oll väega külõm ja maailm linnas kõik ümbretsõõri.

Jõudu es olõ maast üles tulla, pää olõs nigu lahki minemäh, hoitsõ katõ käega pääst kinni, a käe olli jo vasta saina tahmaga kuun, kõik iho oll jo musta

tahmaga muidogi.

Ma küsse sõsara käest, et kas täl om kah halv olla? Tä es ütch midägi vasta ja ma mõtli, et kas är om koolnu vai? Raputi sõs tedä ja ütli, et tulõ üles, läämi är tarõ mano! Ei jõvva, ütch sõsar mullõ vasta. Sõs sai hää miil, et ei olõ är koolnu, iks kõnõlõs!

Panni sõs Ehalõ käteräti olgõ pääl ja ütli, et tulku iks maast üles ja läämi är sanna mant minemä, muido lõpõmi õkva är! Kuigimuudu saimi katõkõistõ är tarrõ ja sängü teki ala. Kuuli, ku esä ütch imäle, et vii latskõisilõ piimä, nä omma sannah karmu käch olnu. Sannah omma viil tunglõ all, et timä käve sanna man kacmah. Ka kos omma ullikõsõ olnu, uma päaga nüüt haigõ sängüh!

Võch, kül oll iks halv olla! Pää valuf terve üü ja tõnõ päiv kah takkaperrä. Es tulõ sõs inämb miildegi, et pidimi jo Tsoiko pitto minemä.

Esä kõnõlõ peräh, et piät sannah lõunõ hiihmä kõvastõ ja karmu sannast vällä laskma, ku vihta havvutat keresse pääl. Sann tulõ inne är tuuluta. Sõs om kõik väega hää. Tunglit ei tohe ahoh olla. A surmahirm om jäänü täämbädseni. Sannah iks käbä, a õnnõ päält tõisi, in-nembä külõmäh Tootsi sannah, a mitte kunagi inne tõisi!

RIITSAARÕ LAINÕ Paidra küläst

Esimuudu

Pääväahi

Timahavanõ kuum suvi and mõttõ, et võinu pruuvi tetä päävä käen süvvä. Muial ilman om seo joba peris harilik, a õks meist lõuna puul (lõu Internetti solar cooking nink pitte ja linke tulõ ku palfo).

Tulõ vällä, et ka Eesti-sugutsõl põhamaal om tävveste võimalik õnnõ pääväpaistõl süvvä tetä. Inne lõunat (10-11 paiku) säet üles ja kolmõ-nelä aigu om valmis. Olõ õi vaia valva ega tulõ kobista ega pellädä, et põhja kõrvõs.

Pääväahoga om söõgitegemine tävveste hoolõlda, paar kõrda piät kaema, et päiv õks kõrraligult ahjo sisse paisutus ja piigli kõrraligult pai-

gan omma. Ma olõ pruuvnu vorstikõisi kütsä ja kardokat havvuta ja omma hää saanu külh. Arvada, et saat ka kaalõ ja põrknit ja kapstid havvuta, või olla ka et putru tetä, ma olõ õi viil kõkkõ pruuvnu.

Pääväaho tegemine olõ õi rassõ, eski latsõ tulõva taaga toimõ. Kats pappkasti tõnõ tõsõ sisse ja katõ kasti vaihõlõ nõrdsütõdõid vannu aolehti, et sisemädsõst kastist lämmi

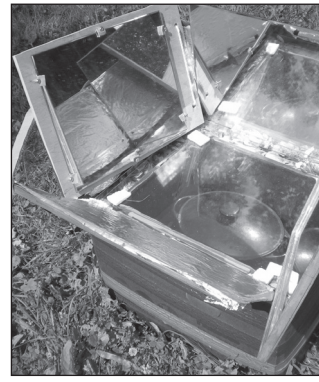
vällä es päsenu. Sisemäne kast seest mustas värmi ja klaastahvli (vai kogoni kats) kastilõ pääl, õks tuus, et lämmi seen püsünü.

Ja sõs kast päävä kätte nink paari piigliga päiv kasti sisse laskõ. Tahat kuumõmbat, panõ piigliid mano.

Pruuvkõ no kiäki tõnõ kah.

KUUBA RAINER

KUUBA RAINERI PILT

Kuuluda

Kuulutusõ tel 78 22221, info@umaleht.ee

Ruusmäel vallavalitsusõ man tege Swedbanki pangabuss piätõse

Üle nädäli neläpäivilde kellä 14.30-15.30.

(III ja IV kvartal: 19.08, 2.09, 16.09, 30.09, 14.10, 28.10, 11.11, 25.11, 9.12)

KRABI KÜLÄTIATRI 10. JUUBELIPIDU 14. 08 kell 19 Krabi rahvamajan

- ☉ Kinke ja õnnõsuuvõ võtami vasta säälsaman
- ☉ Tants ja trall ansambliga Parvepoisid
- ☉ Pilet 75.-, osta saat Krabi poodist ja paiga päält inne pitu

Krabi külätiaatri etendus «MUINASJUTT – PAREMB INNE MÜÜDÄ» Rõugõ Oõbikuorun riidi, 13.08 kell 20 Pilet 35 kr, teedüs tel 506 1267

LUSTLIK RAHVAPÄIV
21. PÕIMUKUU PÄÄVÄL
KANEPI VALLAN MESIPUU TALON

- lamba küdsamine maa seen
- tüütarõ: lastulõumine, aidvilä, lambidõ ja hobõssidõ kasvataminõ, mesinigitüü, liha suidsutaminõ, leevätegemine
- Jant Savõrna näütetripilt
- fotokonkursi «Eesti Maalane» näütüs (saada uma foto kah!)

teedüs: www.mesipuu.ee

Tugõja: Kanepi vallavalitsus, Kanepi Avatud Noortekeskus, Kanepi Aiand, Kõmmu Disain jt.

PAIV OM KÕIGILÕ ILMA IIST!

LEADER EESTI

Ökofestival
www.ecofest.ee

21. põimukuu pääväl kell 10-16
Ökofestivali perrepäiv
Põlva Talorahvamuusõõmin Karilatsin

- * Luuduskraami laat
- * Mahepõllumajandusõ seminar
- * Keskkunnateedüsse telk
- * Tüütarõ, näütõse, latsi mängutarõ jpm
- * Suur kontsõrtkava: Kukepillid, Eesti Mandoliinide Orkester ja Põlva Lõõtsaklubi

X LÜÜBNITSÄ SIBULA- ja KALALAA

Laada vallategemine kell 10

28. põimukuu pääväl 2010

Üles astva:

Kell 10 leelokuur Helmine
Kell 11 rahvatansuansambli Hõbehall
Kell 11.30 Karisilla külätiaatri luuga «Puhkekodusse»
Kell 12 tandsuklubi Maarja
Kell 12.30 lõõdsamängija Paide Külvilõ
Kell 13 segätansurühm Helgerid
Kell 13.30 tandsurupp Üietalm
Kell 14 lauluansambli Fanni
Kell 14.30 flamencostudio Duende
Kell 15 linetansurupp Kenen
Kell 15.30 Meeksi Mehed
Kell 16 Krabi külätiaatri luuga «Kepp ja külä»
Kell 16.40 lõpõtas laada simman Taivo bändiga

- Üten lõdvä sepä, kiä näütõse sepäasju tegemist
- Mõtsia küdsamine ja oppus
- Kalasupi väistlus
- Kotusõ pääl om pangabuss

Teedüs www.mikitamae.ee
Kontakt: Põusepa Aida tel 5842 0676 vai aida@mikita.edu.ee

Ettevõtmist tugõva:

LAADAPILET 75 kruuni/1,59 eurot. latsõ kaoni 10 aastajõ ilma rahalda

Telli Uma Leht Võromaal peri sõbralõ, tutvalõ vai sugulasõlõ!
6 kuud – 60 kr, 12 kuud – 120 kr
Telli saa info@umaleht.ee vai tel 78 22 221

Hääl nimel mito last, kasulatsõ päälekaaba

KALLA URMAS,
üts sõnaraamadu kokkosäädjä

«No taa Vello om üts egä-väne HOLO!» – särastmuudo ütlemist om vast egäüts ummi vanõmbidõ vai vana-vanõmbidõ suust kuulu. Uma Leht võtt' võrokõisi loomutüübi jutus aastal 2002. Rahvas saat' lehele uma kandi «tüübinimi». Peräkõrd tull' vällä, et nuu oma «egän kandin esisugudsõ ja naid om arvalda lõpmalda pallõ».

Vachtõpää om eesti-võro sõnaraamadu tegemine edesi lännü, hulga inemisi om tuu man kuun istnu, egäüts umakandi keelega. Võrokõisi loomutüübi saava esihindast mõista ka sõnaraamatuhe kirja. A noode nimetüüsi varasalv om põhaldal. Avitas katõst-kõlmõst sõnast, et tervet sõnno suguseltsi sünnütä.

Võta no ette kats kõvva sõnna – HOLOP ja VURLÕ – ja seledä uman Miiksi valla vai Mehikuurma keelen, miä nääde kokkosaamisõst sünnüs.

Mõlõmba sõna näütäse olõvat laanatu venne keeltest, tõõhe viil üle saksa keele. A mi kiil oll' joba lainamisest valmis. MOLO, HAJO ja HUŔA olli joba iin uutman. Venne 'holop' tähendäs orjusõn vai ofamiilset inemist, a võro keelen om sii nimi ant rumalalõ, sündmädä vai ümbrehulkjalõ inemisele. Saksa 'Führer' -st jälki om saanu venne 'furlejt' ja sõna tähendüs om pihkva vinläisi jaost joba särnesama, nigu mi VURLÕI. 'f'-hellü ei olõ võro kiil vasta võtnu, tuu asõmõl üteldäs 'v' vai 'h'.

'Holop'ist om võro keelen saanu kõgõpäält HOLOP (nigu

ma ka uman Mehikuurma külän kuulõ), HOLOP, seto keelen ka KOLOP. A säält edesi nakkas sõna joba lühembäs jäämä ja sünnüs HOLO (kah mu kandist tutva); tuu, kuis üts särne tüüp eläs, om 'hofotus' vai eski 'hofotkalüümine' – näütäs vällä pia nigu 'mofotus'.

A Vahtõliina ja Seto puul om johtunu mi keelele nii umanõ asi, et sõna sisse om 'l' asõmõlõ 'r' tulnu ja omgi saanu HOROP ja säält edesi HOŔO. Põlva kandin või puulpäävä õdagu eski 'hõfo pääle' minnä (eestikiilne seletüs – 'lõbutsema'). 'Hõfo-laul' om sõs 'lorilaul, ilmalik laul; ka vana rahvalaul' – umal aol tähendivä kõik nuu kolm asja mõnõ usklüu velidse jaost vast ütte ja tuudsamma.

HOŔA tähendäs niisamatõ 'rumalat' vai 'edevät', 'hõlahõlõma' om 'rumaluisi tegemä' vai 'edvistämä'; pia särnesama sõna 'hõlahõlõma' om kõõdet sõnno-ga 'hõlafatama' ja 'hõllama'.

VURLÕ om meele nii umat-sõst sõnast saanu, et ka mõni keelemiis om timmä hoobis mi umatettüst sõnast pidänü. Taa sõna om tulnu võro kiilde mit-mõl kujol: VURLÕ, VURLU, Harglõ keelen HURLU, HURLÕT, HURJU, HURJÕT.

Või olla, et siin man omma mõonu ka võro sõna HUŔA ja 'hurjama' – nuu käävä tõrõlõja olõkiga inemise ja timä tege-miisi kottalõ. Ja kinnähse passis siiä kõrvalõ HORDO ja JORDO, midä Kauksi Ülle ka Uman Lehen om vallaõ seletänü. HORDO-sõnast või jo ummõtõ JORDO vällä kassu, ku «juumisõ ja hoora» ('joobõrdaminõ' ja 'jobutaminõ') tegevä 'h' tähest 'j' ja pandva viil 'r' tähe kah mano.

No vot. A terve võro kiil tund

sõnna HORLOP (HORLOP). Tä või tähendä kõkkõ todasamma, midä ka HOLOP, pääle tollõ viil tühä jutu ajajat. Horlobi (horlopi) ajama vai lüümä tähendäs tühjä jututamist; 'horlobi laul' om Rõugõn tähendänü lorilaulu. Nii olõmõ sõs löüdnü ütte hämära sõna, miä olõs nigu sündünü sõs, ku HOLOP ja VURLÕ vanal Võromaal kokko saiva. Sii sõna umakõrda om poiginu teno mõotuisilõ nii ütelt ku tõõsõlt puult.

Vahtõliina muudo 'horoskõlõminõ' om nigu mitmõkõrdnõ 'hofotaminõ'. Om vällä pakut, et HOROSK tulõ venne sõnast 'horos'. No hää külh. Sõs võtamõ näütüses kõrvalõ ka tõõsõ venne sõna 'hodak' ja kogomõ tollõ ümbre särtse võro vai seto sõna nigu HODAK, HAĎAK, HODO, HUĎO, HUIĎA ja HUIĎO.

'Hooda pääle minek tähend' Põlva keelen todasamma, mis 'huti pääle' minek – õdagust tütrigide man käümist. HODO kõrvalõ passis ka HOJO ja tähendüs olõs näil kah üts ja sama; a niisamadõ juuskva kuio ja tähendüst pite kokko HOJO ja HAJO. Tuu viimäne sõna juhata joba järgmädse «sõnapesä» mano, kos omma kõik 'hajoval-la' aša, nigu ka HAJOPINI. Nii jõvvamõ iks võro keele põlidsõ sõnavara mano tagasi.

A ka välästuult lainatu sõna, millega võro inemistüüpe om nimmatu, omma mi keelen hulka «latsi» ilmalõ toonu. Ja ei tiia mi õigõlõ, kiä oma märtse latsõ õigõ vanõmba; näeme õnnõ, märtsen perren naa latsõ oma kasunu. Ku Ilvese Aapo laul: «Olõ HOLDO...», sõs tä nigu kuulutasi vahtõst abielõliitu, kos HOĎO ja HOLO oma Rāpinā mail õnnõga kuun.

Uma Lehe 10. sünnüpäävä viktoriin Ku häste tunnõt Võromaa ello ja inemiisi?

Kiroda vällä täht egä õigõ vastussõ iist. Saat kokko ütte võrokeelidse laulu edimädse ria (19 tähte). **Saada lauluri-da ildampa 18. põimukuu pääväs kas info@umaleht.ee, sõnomiga tel 56 606 494 vai Uma Leht, Tartu uutlits 48, 65609 Võro liin.** Kiroda mano uma nimi ja postiaadrõss. Õigõhe vastaja saava avvohinna Uma Lehe vai Uma Pido hammõ.

1) Vahtõliina kihlkunnan Misso valla om ... külä
S. Kärbläse
M. Kimalasõ
T. Kiholasõ
N. Tsämläse
K. Hüürläse

2) 1955. aastagal käve Rõugõ ja Antsla vaihõl Luhamõtsa külän Peterson-nõ talo küünin esinemän:
E. Rinne Artur
U. Tennosaarõ Kalmer
A. Otsa Georg

3) Kon om Katõküürimägi?
E. Kaikal
A. Haanin
K. Urvastõn
M. Häüss, säänest mäke olõ-i olõmangi!

4) Kiä startsõ 1970. aastal edimäst kõrda Sõmmõrpa-lo motokrossil?
S. Lepiksoni Robert
H. Tuliku Ülo
I. Leoki Väino

5) Mändse kiräga hamõ om Rāpinā kirä- ja laul-mehel Ilvesse Aapol?
L. Ilves presidendiks!
S. Ilves – 300 kr kilo!
N. Ilves Illos Inemine

6) Mändse kodoeläjä

omma Ruitlasõ Olavil?
Ä. Kass Nõõpsu ja varõs Kana
O. Tsiga Ilves ja pini Contra
A. kirbu ja kusikuklasõ

7) Majjai om eesti keelen:
Ä. kobras
E. vesirott
I. saarmas

8) Mändsen kihlkunnan panti perekunnanimes Heldus, Õig-us, Avvus?
G. Vahtõliina
N. Rāpinā
K. Kanepi

9) Viruskundra vai Viruskikas om:
I. ahovaim
A. kirivä hannaga kikas
U. taplõja tsura

10) Miä juhtu 1821. aastagal poolõ üüpääväga 32 Karula inemisege?
T. näid puri marususi
V. saiva mõisan pessä põlvildõ kardokakorjamisõ iist
S. lätsivä iinotsan Lutika Juhani-ga Vinne usku, et maad saia

11) Mändsest kihlkunnast omma peri tütriklatsõ nimi Hipp ja poiskõsõ nimi Mehka?
Ü. Vahtõliina
Ä. Harglõ
Õ. Põlva

12) Mändse olli imetõhtri Vana Suri (1842–1921) tohtriista?
E. väits ja viinaputõl
Ä. plekk-kruus, trihtõr ja raudnakl
Õ. hobõsõraud, suul ja pihla-puust vitsakõnõ

13) Mändse omma Krabi külä-tiatri näütemänge päälkirä?
M. «Kepp ja külä», «Pinsipäiv»
N. «Pühä Tõnu kiusaminõ», «Stükõsball»
L. «Mihkel ja Liisa», «Muru Miku meelchaigus»

14) Tsooru Savilõõvin tetäs:
K. savist aiapäkätsit
P. savikrohvi
B. seto pottõ

15) Ku suurõ kala tõmmas Põrmu järvest vällä võistlusõ «Põrmu purakas 2010» võit-nu 21aastanõ tüütärlats?
R. kümnekilõlidsõ havvõ
H. kats miitret pikä angõrja
Ä. 140grammidsõ ruusäre

16) Miä om kirän Põlva chitü-se-poodi reklaami pääl?
K. «Peris valmis viil ei olõ», a võit joba tulla!»
S. «Midä inämb ostaat, toda veidemb massat!»
M. «Käänä» kuralõ õkvalt mi huuvi!»

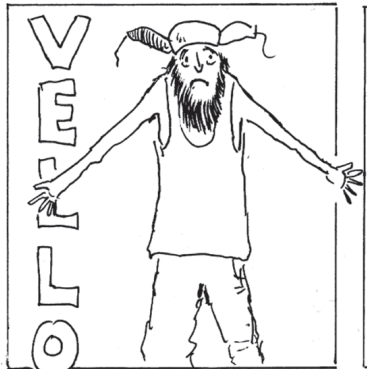
17) Midä näüdäs Mõnis-tõ valla elänü Hanimäe Helmuti kuusõssast tett mõõduriist?
E. viina kraati
O. hääd ja hõelat ilma
U. aku voolutugõvust
A. kas suidsuliha om valmis

18) Määne söögikõtus om Rāpinā?
T. Häideski Lämmi Süük
K. Peedoski Kipõ Amps
V. Naruski Kostitarõ
D. Kiudoski Restoraan

19) Midä tege Mooste valla-vanõmb Needo Ülo, ku täl tüüst vapa aigu jääs?
O. mäng trummi, tege külä-tiatri ja ots kaardiga tsihti
U. tege koduolt ja küdsä linajahust pannkuukõ
I. ots Mooste mõisast mõi-saherrä Axel Gustav von Nolckenin vaimu

Viktoriini panni kokko
**HARJU ÜLLE, PERÄMÄDSE
ENE ja SAARÕ EVAR**

KOHA PRIIDU KOOMIKS

Taasperi tagasi

SÄINASTI ENNO

Nuurpõlvõn olf mul sõiduriistas «maantiimuhk»: tuu otav ja edimäidsi ZAZ-i tüüpi õhkjahutusõga ja moodoriga tagaotsan liikmise abimiis.

Auto olf timä kotsilõ veidü pallo üteldä, a istõn edesi sai. Timä tagatsõõri olli tühãlt altpuult sissepoolõ ja kuurmaga alt välläpoolõ.

Tuu massina kotsilõ olf sääne jutt, et Nikita Hruštšov tahtnu odavat rahvamassinat laskõ tetä. Ettenäütämises visanu käpile, a et tãl olli alt sissepoolõ kõvõra jala, sis autoinsinõõri teivä tsehkendüse, mink perrä naati timä koopia perrä noid massinit tegemä.

Muido hää massin, a suvõl pallo lämmi olf moodoril ja talvõl hindäl külm. A aša ai iks tuugi-peräst är. Timäga sai egäl puul kãütüs, esiki tädirannan, ja kodokana lõütüs.

Talvitsõl aol niibõ tiiga om katussõ pääl ka är sõidõt. Tuu massinaga juhtu pallo esicerãliidsi asjo. Kõrd, ku külä vaihõl väiku kiirusõga sõidi, saisõ lambari tii veeren. Ku autot näi, panni üle tii juuskma, a oinas jäi viil sinnasamma tii viirde vahtma.

Ma kai, et las tä sis uut, ja sõidi tassakõistõ edesi. A nigu ma timä kotsilõ sai, tekõ tã üte äkilidse hüppe, mul olf parajalõ küleklaas alla lastu, ja oinas olfi mu kõrval istmõ pääl. Hiitümine olf mõlõmbal suur, ma pei paugupããlt massina

PLATSI LIISO TSEHKENDÜS

kinni, tei ussõ valla ja mu reisiseldsiline pandõ tambiga ummi pruutõ mano. Tasos olf jätnü auto põrmandu pääle mu jaos perädü hulga «mustõ rosinib». Õkva nätä, et herrãmiis – mõni miitre sõitmist ja joba mastas kinni. Mõni päiv ildampa sõidi tuudsamma külãtiid piten. Äkki näi, et autost kihotas müüdä üts ütõõr. Naksi joba hinnãst mõlõma, et kas näe nägemisi, vai minkan asi.

Ütteaigu käve pääst läbi mõtõ, et taast saasi hää tagavaratsõõr. Veitü ao perãst tundõ, et auto tagaotsa üts puul vaiu är väega madalas. Ja olliki tuus kõrras sõidu sõidõdu. Pia sai selges, et «Nikital olf jalg otsast är tulnu». Mi mõistõn olf auto tagatsõõr alt är tulnu ja põrof viil mitukümmend miitret nurmõ piten, inne ku

küle pääle kãändse. Otsõ tsõõri üles, a autolõ ala panda inãmb es saanu: laagri-rõibõ olf katski lãnnü, vaia olf vahtsõt. Õnnõs olf majandi tüükoda lãhkün ja sõbõr põkatsiga olõman, sis aimi plaadi pääle ja tõimi tüükua mano laagrit uutma.

A seosama «maantiimuhk» olf mul maal ka traktori iist – suvõl hainategemise aigu panni suurõ hainarõugu tãlle taadõ ja nii vei kõik haina künü mano. Timä hää külõ olf tuu, et moodor olf takan ja es nakka nii kergehe kaapma. Talvõl, ku tõsõ auto jäi lummõ kinni, sis mino «maastur» põrof egãst lumõhangõst läbi.

A tuu, et auto ja traktori tüüvahekõrd olf segi act, andõ hinnãst ildampa tunda. Kooni tollõni, et ütõl hããl pããväl, ku olli sõbra poolõ minemã, ütõl

kãümãkast üles ja olõs mu piaaigu tii pääle jätnü.

Olli uma kuuskümmend kilomiitret är sõitnu, ku kãügikastist rãginãt kuuldu. Pei auto kinni, uursõ siist-sããlt ja ku moodori kãümã panni ja tahtõs edesi sõita, es saa ma ütõtegi kãüki sisse, pääle taasperi kãügi. «Hãã tuugi!» mõtli hindãctte ja võti vasta sãändse otsussõ, et sõida tulut tiid taasperi tagasi. Autol es olõ vaia otsa ümbre kãändä, tã jäi iks hãã poolõ pääle, õnnõ sõidu tsiht tulf vastapidine. Alosti taasperi sõitmist. Edimãlt olf väega võõras – massin tandõ ütõst tiiveerest tõistõ nigu vinne tsãstuskat, midã mu Nikitakõnõ laskõ hããmeele perãst, et sai mullõ vingõrpussi mãngi ja saa kodo poolõ tagasi.

Perãnpoolõ lãts kühl asi pallo laabsampa, a edesijoudminõ taasperi lãts iks aigupiten.

Tuul aol olf autit veidü, a ku mõni massin vasta tulf vai müüdä lãts, sis pei ma uma auto kinni ja lasi kõik tii puhtas, sis alosti jälki umma sõitu.

Lõpus jäi kaalasonõ nii valusas, et varsti es saanu inãmb pããd kohegipoolõ kãändä, iks tuust üle ola vahtmisõst. Pããle mitmõ-tunnist punnitamist joudõs tuusama tüükuani, kon mu massin joba kõrra olf olnu tuu «Nikita jala otsast tulõki» perãst. Olli uma sãidsekatõssa kilomiitret vãhjã mãngnü – tassakõistõ ja taasperi. Siã tei lõpp-piãtuse ja nii olfi jutul lõpp!

10 aastat võhliitsõmist

Sai kutsõ. Uma Leht pidã 10. sünnpãivã ja saa lavva taadõ. Ku süvvã saa, sõs ma õks lãã. Ma kãügi kottussin, kon midãgi andas. Pããle tuu om Uma Leht ütõn ummi lugõjidõga mu kõik neo aasta vãllã kannatanu.

RUITLASÕ OLAVI, võhl

Tuu ei olõ lihtsa olnu. Ma olõ väega võhl inemine. Aig-aolt om mõnõ lugõja süã iks mu pääle täus saanu. Sis om Uma Lehe toimõndaja pidãnü är kullõma, miã inemisel mu kotsilõ üteldã om.

Ja tuud ütõle kah, et tsensor jürã mu jutu iks inne lehtepandmist läbi. Ku tahati teedã, ku võhludõ mu jutu viil edimãlt olnu omma, tulkõ kúsuge mu kãest! Üte tõsõ lehe (mitte Uma Lehe) lugõja omma mu krõpõ vãllãütõlemise esiki Avaligu Sõna nõvvokogolõ är kaivanu.

Uma Lehe kaudu olõ kõvva tutvit saanu. Inemise tulõva poodin mano ja arvasõ mõnõ luu kotsilõ. Müüjã kah. Esiki ütõs kimmã lugõja om tek-künü, tutvusf hinnãst niimüudu: «Tere, ma tiã kühl sinno, kas sa mullõ üte ollõ võtã?» Üte kõrra võtõõgi poolõliitridse Bocki ja nüütõ om Uma Leht tãlle väega armsas saanu.

Inemise om kõgõ rohkõmb kúsünü, kuis mul lugu tulõ. Ma olõ ütõlnü, et punnitamisõst ei olõ kassu. Istut tassakõistõ, lasõ lihassõ lõd-

vas ja sõs tulõgi. Kirotaminõ om nigu vetsunkãümine. A ku kõtt ja pãã kinni, sõs või rasõhõlõ kühl tulla.

Innembi olkõ mõlõmba vallaõ. Tuu kannatã kuigimuudu vãllã. Bock ja Taurus avitasõ kinni kõtu puhul

hãste, ärproovit retsept. A pããd nã kuradi vallaõ ei tii. Kinni pandva!

Viil olõ kümne aasta joosul opnu, et ku inemine aja suust tarka juttu, om tã tegeligult ull. Ja vastapiten. Esi olõ targa jutu ajamisõ maaha jätnü. Õks tuuperãst, et inemise minno ullis es pidãnü. Ma olõ ulli ajanu suust ja nõnãst ja õks kuulõ, et Ruitlanõ om tegeligult ütõs tark miis. Midã ullimbat aja, tuud targõmbas peetãs!

Kümne aasta joosul om Ruitlasõ luku kats kõrda kirotanu Ilvesse Aapo. Ja ütõskõrd kirotõdi Ruitlasõ luku Tafnan, Ruitlanõ esi mõmisi diivani pããlt arvosaamalda juttu ja sãitsmeliikmõlõs nõvvokogol tulf asi kõrda aia.

Hariligult kiroda poolõ tunniga luu är ja kümne minodi perãst om mul meelest lãnnü. Kalamehe skleroosi tagajãrg om havvõmãlu. Ku leht tõsõpããväl postkasti pandas, lãã kac kõgõ, mis Ruitlanõ kirotas. Tuu om tuu tõnõ, tark Ruitlanõ. Tuu miis mullõ miildüs!

Tossu Tilda pajatusõ

Bussijutt

Võro kivipargi man bussipiãtõsen saisi kats busi. Üts olf õigõ tsipakõnõ, tõnõ veidü suurõmb. Bussiutõit olf pallo.

«Ma lãã kutsiga pããle!» ütõl naanõ umalõ tutvalõ ja karãs tuu tsillõmba busi ussõst sisse.

Timã tutvalõ passõ tuu buss, mis saisõ takanpuul. «Ku tuu sããl iin om kutsik, kas tã sis om vana pini?» uursõ tã viguri perãst bussijuhi kãest piletit ostõn.

«Tãã om poni. Hobõsõ mõõtu seo jo periselt vãllã ei

anna.» es olõ ka bussijuht suu pããle sadanu.

Lahkõ tütrik

Tükk aigu inne jaanipãiva sai maatütrik tutva liinapõisiga kokko. Tuu poiss miildü hirmsalõ tütrigulõ ja tã kutsõ timã jaanipããvas hindãle maalõ küllã. Aigu sinnãmaani olf viil külãnd ja poiss es julgu nii varra midãgi lupa. «*Kui saan, siis tulen.*» mãrgõf tã.

«Pelãku-i, kimmãle saat!» ütõl lahkõ tütrik tãlle, esi poisilõ kavalaõ silmã sisse kaiõn.

Kas tã om joodik?

Sãidse aastat elli meil pini Max. Tã olf nuur, ku tedã meile pakuti. Dalmaatsia, illus täpiline – a mããne saatus.

Üts mu tüükaaslanõ olf tã Tafnan elãjide varupaigast toonu.

Sinnã olf tã andnu inemine, kes pini mõtsast puu külest olf lõõdnü. Kõõdetü!!! Mu tüükaaslasõ perren olf vanaimã ütõlnü: «*Te võite valida, kas koer või vanaema.*» Valiti muiduki viimãne.

Nii tulfgi Max meile. Tã sai aian joosta, a tuust jäi kühl vãhã. Ilmast-ilma «libisõ» tã hinnãst nigu lutsukala aia alt vãllã ja lãts rãndãmã.

Mu tõnõpuul kãve tedã sis jalgrattaga takan otsman. Tihtsãle lõidse tã kül esi kah kodutii üles.

Maxil olliva uma vãllãvalidu kotussõ, kohe tã juuskõsõ. Üts nuist olf mi kõ tusõpããline Krantsi kõrts.

Kõrtsmik tundõ täpilidse joba är. Pandõs pini kinni ja helisõf meile: «*Kas ta on teil joodik või?*» Tõimi sis «joodigu» jãl kodu.

Pensioniiãn lãts mu miis valvuriammõtit pidãmã. Max muiduki ütõn. Tüüle lãtsi nã jalgrattaga. Max vidi iist ja vanamiis sai jalgu puhada. Vãhel sõidi nã bussiga kah.

Ütskõrd olf sääne lugu. Mehe tüükaaslasõst vanaprova helisõf tãlle kodu: «*Kas teie tulete ka tööle. Max juba tuli.*»

Pinikene, kes olf jãl joo-sun, lãts busi ja tulf õigõn piãtõsen maaha kah. Kas tã piledi kah osõ, tuu jãtã lugõja arvada.

PANGA MILVI

Pulmaesãst surnumatja

Tuul aol pei ma viil nii tüü kõrvãlt ütõe säänest nigu jut-tõlõja-ammõtit, ku tedã või üle pãã ammõtis ütõldã. Ma kai, et kurrat, sääne opit ammõt, tuud jututamist ei saa maaha jãttã, et ma nakka pulmaesãs.

Naksigi. Kãve ütõh pulmah, panni paari, tõõsõh, kolmandah. Takastperrã naksi nuu edimãdse paari, tõõsõ paari, kolmanda paari lakja minemã. Mina mugu panõ paari, nimã nakkasõ lakja minemã. Mugu lakja lããvã. Neo mino pantu paari lãtsivã kõik lakja. Kai, et ei, tuust nafast ei tulõ kühl

inãmb midãgi, seo om nigu halv mãrk, et mul om vist väega halv kãsi.

Noh, sis juhtu sääne lugu, et olf Verioral vanainemine är koolnu. Matja olf lubanu tulla puulpããvã matma, a väega haigõs jããnü. No vot, jãtã nüüt sis vanainemine maa pããle. Ma sis kai, et no mis sããl iks,

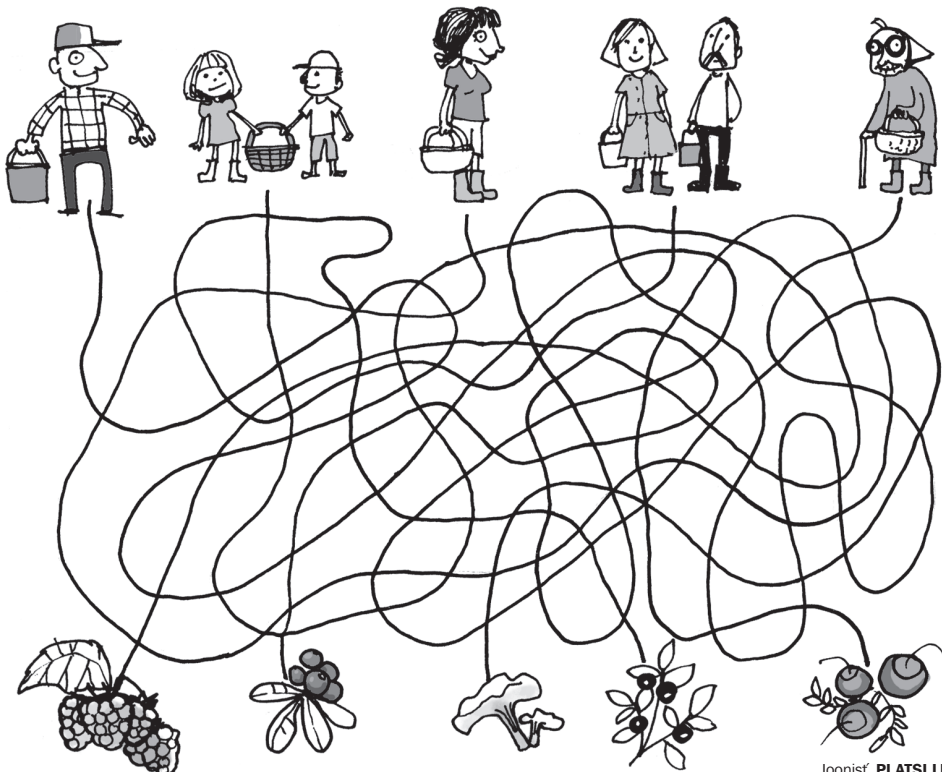
ma loc nuu sõna pããle. Ilostõ, nigu kõrd ja kohus, pannimi sis vanainemise Leevi mulda. A sinnã om hulga-hulga aastit tagasi. Ka nüüt kãü ummi vanõmbit kaema sinnã surnu-aida ja kac õks toda mutikõsõ hauda kah. Vot, uskõ vai mitte, ei olõ üles tulnu.

OINASARÕ VOLLI

Otsiq õigõ tii ja saat teedãq, kiã midã korjas! Vastusõq saadaq meile ildambalt 18. põimukuu pããvãs.

Latsilõ
Vastusõq saatkõq Tartu 48, Võro liin 65609 Uma Leht vai info@umaleht.ee.
Manõq kirotagõq uma nimi, vannus, aadrõs ja televõnoninumõr. Parõmbilõ jaetas avvõhindu.

Joonisõ PLATSI LIISO

Minevãkõrdsõ ristsõna vastussõs tulf 'kikkasiin'.

Avvõhinna saa **Nurga Hugo Johannes (8)** Tartost.

